

A
VÁMKÉRDÉS
MEGOLDÁSA

AZ
ORSZ. IPAREGYESÜLET MEGBIZÁSÁBÓL

IRTA
MUDRONY SOMA

BUDAPEST
AZ ORSZÁGOS IPAREGYESÜLET KIADVÁNYA
1896.

Neumayer Ede, Budapest Szerecsen-utca 35.

ELŐSZÓ.

Magyarországnak Ausztriával való közgazdasági viszonya már majdnem három évtized óta foglalkoztatja hazánknak nemcsak közgazdasági köreit, hanem az összes politikai tényezőket is. Az e viszonyból származó bajok orvoslására már számos kísérlet tétetett, sőt erős pártküzdelmek is fejlődtek ki. Mindazáltal ez életbevágó kérdésnek alapos megoldása mindeddig nem sikerült.

Most, midőn az új kiegyezés előtt állunk, egy oly megoldási módot ajánlunk, mely sem politikai, sem közgazdasági és társadalmi érdekeinkbe nem ütközik.

Politikai szempontból ugyanis javaslatunk egészen az 1867-iki kiegyezési alaptörvényből indul ki, sőt annak ugyszólván szükségyszerű folyománya. Ennélfogva a közjogi alapon álló pártok elveit nem érinti. De másfelől hazánk közgazdasági önállóságát is egy hatalmas lépéssel előrevinné, és ezáltal a közjogi ellenzék programjának is egy igen lényeges pontját a megvalósulás útjára terelné.

De még fontosabb ez a javaslat közgazdasági és társadalmi szempontból, amennyiben

hazánkat a világszerte mutatkozó és hazánkra nézve majdnem végzetes jellegű mezőgazdasági válságból kiemelné és másfelől az ipar és kereskedelem hatalmas fejlődését is előidézné. Ily módon egész közgazdaságunkba új életerőt öntene és a közgazdasági bajokból eredő társadalmi és erkölcsi betegségeket is orvosolná.

A mi e javaslat kifejtését és megokolását illeti, sajnálattal be kell vallanunk, hogy annak egységes rendszeressége némileg hiányos, amennyiben e füzet két külön részből van összeállítva. Az első rész egy felolvasás, mely az országos iparegyesület egyetemes szakosztályi ülésén tartatott, és a mely az egyesület vámügyi akciójának kiindulási pontját képezte. A második rész pedig egy kiküldött szakbizottság és az egyetemes szakosztályok által megvitattott és elfogadott emlékiratból áll. Mindazáltal e két rész egymással szoros összefüggésben van és egymást ugyszólván kiegészíti.

E művecskébe még temérdek sok érvelési és bizonyító anyagot lehetett volna bevonni; de miután sem egy felolvasás, sem egy emlékirat tulságos hosszúra nem nyulhat, csak a legfontosabb érveket és legszükségesebb bizonyító anyagot vettük fel.

ELSŐ RÉSZ.

Felolvasás a vámügyről.

(Az orsz. iparegyesület 1895. nov. 25-én tartott egyetemes szaksztályi ülésén.)

Az Ausztriával való vámszövetség kérdése ismét **Bevezetés.** aktuálissá lett. Ennélfogva az orsz. iparegyesületnek elengedhetlen kötelessége, hogy e tárggyal behatóbban foglalkozzék.

Az egyesületnek nincs ugyan módjában e kérdésben dönteni, — mert a döntő szerep a politikai tényezők kezében van: de igenis módjában van okos tanácsokat adni és a közvéleményt ez ügyben tisztázni, felvilágosítani. Erre pedig egyesületünk annál inkább hivatva van, mert a vámügygyel kapcsolatos minden reformnak első és egyetlen kezdeményezője volt és ez ügyben alaposan kipróbált tapasztalatokkal bir, sőt oly eredményeket ért el, melyekről csak nagyon kevés embernek van ugyan tudomása, de a melyek az ipar fellendítése által Magyarországot a végelpusztulástól megmentették.

De még más okok is vannak, melyek miatt egyesületünknek ez ügygyel behatóan kell foglalkozni. Köztudomásu ugyanis, hogy Ausztriában erélyes akció indult meg, melynek az a célja, hogy a lendületes fejlődésnek indult magyar ipar minden irányban megbéníttassék és hogy visszaálljon ama régi állapot, midőn a monarchiában kizárólag az osztrák ipar ural-

kodott és hazánk ugyszólván annak alávetett gyarmata volt.

Erre a tárgyra különben még más alkalommal visszatérhetünk és kimutathatjuk, hogy e kívánalmak mily végzetes hatással lennének nemcsak hazánkra, hanem az egész monarchiára nézve is. Most csak azt kívánjuk hangsúlyozni, hogy ily akcióval szemben mi sem maradhatunk tétlenül, mert ennek következménye egyszerűen az lenne, hogy iparunk fejlődésének minden tápláló életnedve elvonatnék, s a különben is tengődő helyzetben levő hazai ipar elpusztulna s vele együtt egész közgazdaságunk és állami életünk is.

A mult tanulságai. Mielőtt a vámügy jelenlegi stádiumának és ebből kifolyólag a teendő intézkedéseknek vázolására áttérnék, egy rövid visszapillantást akarok vetni azokra az időkre, midőn ez ügyben erős küzdelem keletkezett hazánk és Ausztria között, mely küzdelem azonban — a már kilátásban levő fényes diadal helyett — szomorú kudarczra vezetett.

Az előadandó tényeket nem azért sorolom fel, mintha egyesületünket a dicsőség fényes glóriájával akarnám körülövezni, hanem egyszerűen azért, hogy ama szomorú eseményekből kellő okulást meríthessünk és hogy ne csábíttassuk magunkat oly utra, melyen a kiegyezés első megújítása alkalmával borzalmas vereséget szenvedtünk.

Vámügyi bajok kiderítése. Az 1867-iki kiegyezés alkalmával a magyar közvélemény egyáltalában nem fektetett különös súlyt a közgazdasági viszonyokra. Államférfiaink sorában abban az időben nem volt egyetlenegy alaposan képzett és gyakorlatilag is kitanult nemzetgazda sem. Az első vám- és kereskedelmi szerződés tehát oly módon kötött meg, hogy abban bizonyos látszólagos dualizmus megvolt ugyan, de lényegileg egészen az osztrák viszonyokhoz alkalmazkodott. A szerződés gyökeres hátrányait még az országgyűlési tárgyalások

alkalmával sem tudta senki kimutatni, ugyhogy ez az életbevágó szerződés 4 nap alatt el volt fogadva.

A bajok és hátrányok csak a szerződés megkötése után kezdtek a földből kibujni; de ezeket — az akkori lendületes időben — ugyszólván senki sem vette észre. Azonban már két év múlva erősen érezhetővé vált különösen a pénzhiány; és ezáltal napirendre került a jegybankügy. E kérdésben — mint régi tagjaink emlékezni fognak — a legbehatóbb tárgyalás egyesületünkben folyt, Horn Ede elnöklete alatt és majdnem valamennyi nevezetesebb közgazdasági szakférfiu részvéte mellett. Egy igen terjedelmes emlékirat készült, mely a jegybank önállósítását ajánlotta; és ezt a közvélemény és később a kormány is elfogadta.

A bankkérdés összefüggésben van ugyan a vám-szövetség kérdésével, — de a bankügyet részletesebben fejtegetni nem akarom, miután a vámügy maga is oly sok anyagot nyujt, hogy egy felolvasás keretébe alig fér bele.

A vámügyi bajokat — mint mondtam — hazánkban senki sem vette észre. Csupán egyesületünk közlönyében, az akkor még egyetlen közgazdasági szaklapban, az «Anyagi Érdekeinkben» történt egy felszólalás és pedig már a bankkérdés felmerülése előtt 1869. évi június 20-án, tehát másfél évvel a szerződés megkötése után. A cikk czime volt: «Vámügyi helyzetünk viszassága» — és tartalma abban állott, hogy Magyarország vámjövédelme rendkívül csekély (a közös vám 30%-a), holott hazánk mint mezőgazdasági állam majdnem összes ipari szükségletét a külföldről és Ausztriából fedezi, ami — rendes körülmények között — nagy vámjövédelmet adhatna.

Ez a cikk képezte kiindulási pontját az orsz. ipar-egyesület vámügyi akciójának. Egyelőre tanácskozássokról még nem volt szó, de az egyesület közlönyében több ízben figyelemre méltó fejtegetések jelentek meg.

Igy 1870. évi szeptember hóban, midőn a közös vámtarifa reformjáról volt szó, — a «vámügy reformjáról» egy terjedelmes cikk jelent meg, mely az imént érintett visszásságot alaposan kifejtette. E cikk általános feltűnést keltett; és a pénzügyminiszterium vámügyi főnöke Salmen Jenő osztálytanácsos egy átiratban azzal akarta megczáfolni az említett kifogást, hogy kimutatta, miszerint a magyar határon beszedett vámjövedelem sokkal kevesebb, mint a mennyi a közös vámokból ránk esik. Ennélfogva tehát ez intézkedés által nem károsodunk. Erre az «Anyagi Érdekeink» — a meglevő statisztikai adatok alapján kimutatta, hogy a közös vámok által megdrágított iparcikkek fejében a magyar birodalom lakossága 1867-ben legalább 8,582.000 frtot, 1868-ban 12,803.400 frtot, 1869-ben pedig 13,677,500 frtot veszített. — «Ha ez összeg nem az osztrák pénztárba és nem az osztrák gyárosok erszényébe, hanem a magyar kincstárba folyt volna, pénzügyünk egészen másképp állana, mint a hogy áll.» — Erre a cikkekre a pénzügyminiszterium vezetője egy igen érdekes választ ad («Anyagi Érd.» 1870. deczemberi szám), melyben az említett cikkeknek «honunk javára czélzó irányzatát», valamint általában véve helyes nézeteit legszívesebben elismeri és a mely — bár czáfolgatókat is tartalmaz — így végződik:

«Kétségbe nem vonhatom azon hátrányt, mely Magyarország lakosságára abból háramlik, hogy a közös birodalom védvámrendszere az osztrák iparnak — általában véve — még igen nagy mérvben kedvez, hogy sok nálunk fogyasztott oly áru, melyet kénytelenek vagyunk Ausztriából behozatni, a vámok folytán a termelő javára drágul. A magyar kormány egyébiránt feladatának tartja addig is, mig Ausztriával 1867. évben kötött vámszövetség lejártával, mód lesz alaposabban segíteni a bajon, minden alkal-

mat, tehát a küszöbön álló vámértekezetet is felhasználni a vámrendszernek — ha másképen nem lehet — legalább lépésről-lépésre leendő oly módni javítására, hogy az hazánk érdekeinek mindinkább megfeleljen.»

E rendkívül fontos nyilatkozat által egyesületünk közlönye és a pénzügyminiszterium között teljes egyetértés jött létre, de közlönyünk ezután is minden felmerült adatot és alkalmat felhasznált e kérdés tisztázására. A pénzügyi viszonyok ez időben mindinkább rosszabbodni kezdettek, úgy hogy az 1872-ben előterjesztett 1873-iki költségvetésben tényleg már 22 millió deficit szerepelt. — E baj orvoslására. («Anyagi Érd.» 1872 nov. szám) azt a javaslatot tettük, hogy a közös vámok által megdrágított behozatali cikkekért Ausztriának ajándékozott tributumot a magyar kincstárba kell terelni. Az újabb adatok szerint e tributum mintegy 25—30 milliót tett, melylyel szemben a közös vámjövedelemből csak 5 milliót kaptunk, veszteségünk tehát mintegy 20—25 millió volt. — Erre nézve részletes számítások voltak felhozva, és a napilapokban is ez eszmét propagálni igyekeztünk. Ennek következménye az volt, hogy e kérdés iránti érdeklődés a képviselőházba is behatolt, hol ez ügyben eddig egyetlen felszólalás sem történt. Irányi Dániel ugyanis épen az 1873-iki költségvetés tárgyalása alkalmával azt az indítványt tette, hogy a vámszövetség következményeinek felderítése céljából bizottság küldessék ki, mely indítvány Deák Ferencz pótitindítványával el is fogadtatott. Gróf Zichy József, volt alelnökünk, és akkori f. ip. és keresk. miniszter mindenekelőtt egyesületünket, valamint a kamarákat és egyéb szaktestüleinket felhívta véleményadásra (1873 aug. 5-én).

Ekkor teljes erővel megindult a mozgalom. De e mozgalomnak központját és indító erejét kizárólag egyesületünk képezte. A kamarák és a többi szak-

testületek e tárggyal behatóbban nem foglalkozván, figyelemre méltó véleményt nem is adhattak és még javaslatokat sem tettek a vámszövetség módosítására nézve. Egyesületünk közlönyében azonban minden számban igen figyelemre méltó cikkek jelentek meg, melyek egyenkint kimutatták azokat a hátrányokat, melyeket Magyarország a vámszövetség következtében pénzügyi, közgazdasági és ipari szempontból szenved, és melyek arra a módra is rámutattak, amely által e bajokat orvosolni lehet. — Ezek a cikkek sokféle név és jegy alatt jelentek meg, de most utólagosan már bevallhatom, hogy valamennyi az én tollamból került ki. — Ez uton már meglehetősen elő volt készítve a vámügy beható tárgyalása.

Ez a tárgyalás 1873 okt. 17-én vette kezdetét a nemzetgazdasági szakosztályban Horn Ede elnökelete alatt. Az első ülés alkalmával Horn Ede mindenek előtt azt az elvi kérdést kívánta eldöntetni, vajjon az Ausztriával való egységes vámterület fentartassék-e vagy nem, s a maga részéről annak fentartása mellett nyilatkozott. Az ülés azonban nem döntött, hanem egy albizottságot küldött ki (Horn Ede, Matlekovits Sándor és csekély személyem mint előadó) azzal a megbízással, hogy részletes adatokkal és számításokkal derítse ki, vajjon a szövetség előnyös vagy káros-e Magyarországra nézve és pedig 1. pénzügyi, 2. általános nemzetgazdasági és 3. különösen a jelentékenyebb iparágak fejlődése szempontjából.

Miután az előadói jelentés elkészült, a szakosztály számos élénken látogatott ülésben megvitatta a kérdést; és jellemző, hogy már a második ülés alkalmával Horn Ede elnök elállott a közös vámterület kívánalmától, és a végeredmény az volt, hogy a szakosztály az önálló vámterület mellett nyilatkozott. Hasonló értelemben nyilatkozott a kézműipari és gyáripari szakosztály is, és ezek alapján meg lettem bízva, hogy az Ausztriával való vámközösség

hátrányait és ezekkel szemben a kereskedelmi önállóság előnyeit, mind pénzügyi, mind nemzetgazdasági és ipari szempontból röpirat alakjában összefoglaljam. — E röpirat, melynek czime «Vámügy és Magyarország közgazdaságának ujjaszervezése», néhány hét alatt elkészült, és általános feltűnést keltett és a sajtó részéről is nagyon elismerő fogadtatásra talált.

E munka tartalmának ismertetésébe nem bocsátkozhatom; de röviden mégis meg kell érintenem, hogy a munka részletes statisztikai alapokon kimutatja, hogy minden államnak, de főleg a mezőgazdasági államoknak egyik legjövedelmezőbb bevételi forrása a vám (Anglia fejenként 7 frt, amerikai egyesült államok 11—12 frt stb). Magyarország ellenben e jövedelemtől majdnem egészen elesik (fejenként kap 24—30 krt). Ez pénzügyi helyzetünkre nézve igen nagy kár. De még nagyobb kár az, hogy a közös védvámok következtében az iparczikkeket legnagyobb-részt Ausztriából vagyunk kénytelenek beszerezni, de nem világpiaczi áron, hanem a közös védvámok által tetemesen megdrágítva, úgy hogy e czimen évenként legalább 20—30 millió frtot vagyunk kénytelenek az osztrák iparnak ajándékozni. Ellenértéket azonban nem nyerünk, mert mezőgazdasági kiviteli cikkeink vámmentesek, és ha meg volnának is vámolva, a vámok nem érvényesülnének, mert e cikkek a monarchiára nézve is kiviteli cikkek. Ki van továbbá mutatta, hogy a közös indirekt adóknál is, főleg a cukor és söradónál is nagy veszteségünk van, mert a cukor és sör legnagyobbbrészét Ausztriából vesszük. Ez adókat a fogyasztó fizeti, de nem a magyar kincstárba, hanem az osztrákba. E cikkeknel a kiviteli adó visszatérítésnél is nagy veszteségünk van, mert ez a közös vámokból fizettetik, holott Ausztriának kivitele sokkal nagyobb, mint 70 százalék.

A pénzügyi veszteségeknél azonban a nemzetgazdasági és különösen az ipari károk még nagyobbak; de ezeket nem lehet elsorolnom, mert ez maga egy egész felolvasást igényelne.

Ezekkel szemben a munka kifejti, hogy ha önálló vámterülettel bírnánk, — az indirekt adóknak és az osztrák ipar javára fizetett prémiumoknak a magyar kincstárba terelése útján óriási jövedelmet nyernénk; a deficit rögtön megszűnne, sőt a termelési adókat felényire lehetne leszállítani, a mezőgazdaság, ipar és kereskedelem óriás lendületet nyerne. Ez pedig nemcsak hazánkra, hanem az egész monarchiára nézve is igen nagy előny volna.

Midőn ez a röpirat megjelent, egyesületünk összes szakosztályai egyetemes ülésen tárgyalták a vámkérdést. Ez a tárgyalás, mely négy hosszadalmas ülést vett igénybe, rendkívül érdekes volt, mert hazánk majdnem valamennyi nevezetesebb közgazdasági szakférfia részt vett, többi közt: Horn Ede, Kautz Gyula, Korizmic László. Keleti Károly, Szentkirályi Mór, Matlekovics Sándor, Gerlóczy Gyula, Dobránszky Péter, Dobner Rudolf, Fenyvessy Adolf, Vidlicskay József, Galgóczy Károly, Körösi József, Steinacker Ödön, Szvetenay Miklós, Ráth Károly, Mudrony Pál, Weisz Berthold, Hürsch Manó, Fromm Antal stb. továbbá számos nevezetes iparos és kereskedő.

A miniszteri felhívás szerint mindennek előtt a közös vagy külön vámterület felett kellett döntenet, és a nagy többség az általam javasolt külön vámterület mellett döntött. Nevezetes azonban, hogy Horn Ede, aki kezdetben a közös vámterület mellett foglalt állást, már nem ellenezte a külön vámterületet, amennyiben azt kívánta, hogy az általam kifejtett bajok gyökeresen orvosoltassanak; ha pedig ez nem lehetséges, a vámterület önállósíttassék. — Kautz Gyula, aki az egységes vámterület fentartását kívánta és ellenindítványt tett, határozottan kikötötte, hogy az indirekt

adókból és a közös vámtarifából eredő hátrányok elháríttassanak, a vámjövedelem pedig megfelelő vámkezelési intézkedések által fokoztassék.

Ezzel kapcsolatban azonban egy agitáló bizottság is létesült, mely az egyesület véleményét propagálta.

Azok a kézzelfogható tények, melyeket kimutattunk, magától érthetőleg nagy hatást gyakoroltak a közvéleményre, és az igazság és helyes belátás útja a közmindinkább utat tört magának. Az 1873. évben az országgyűlési pártok kebelében az önálló vámterületről jóformán senki sem akart még csak hallani sem. Ellenben az 1874. év vége felé majdnem minden párt kebelében a gondolkozó fők egészben vagy legalább lényeges részeiben elfogadták azokat az eszméket, melyeket egyesületünk hangoztatott. A függetlenségi párt inkább politikai szempontból csatlakozott az önálló vámterület eszméjéhez, a balközép többsége szintén csatlakozott, annál inkább, mert e párt közlönyében, a «Hon»-ban nagy agitáció folyt. A kormánypártban kétféle nézet uralkodott: azok, akiknek közlönye a «Reform» volt, határozottan kívánták az önálló vámterületet, legalább is fogyasztási adóvonál alakjában, a «Pesti Napló» hívei ellenben elismerték ugyan a vámközösség hátrányait, s azok gyökeres orvoslását is kívánták, de határozott állást még nem foglaltak az önálló vámterület mellett. A konzervatív párt pedig egy általa kibocsátott röpiratban szintén kívánta a vámvédelmet, ami külön vámterület nélkül nem képzelhető.

A közvélemény megszilárdulását még fokozta az Ausztriában 1875. elején megindult mozgalom, mely arra irányult, hogy a közös ipari védvámok még inkább felemeltessenek, azaz a magyar fogyasztókat még magasabb prémiumok fizetésére kényszerítsék.

Időközben azonban megtörtént a fuzió, mely a kormány hatalmat a már elgyöngült u. n. Deákpárt akciója.

kezeből a Tisza Kálmán vezérsege alatt álló balközép vagyis az új elnevezés szerint a szabadelvű párt kezébe juttatta. Ez a szabadelvű párt, melynek több mint $\frac{5}{6}$ -od többsége volt, egyhangulag kívánta az önálló bankot, valamint a vámszövetség gyökeres orvoslását és pedig oly módon, hogy Magyarország pénzügyi és közgazdasági érdekei minden irányban megóvassanak; ha ezt a közös vámterület útján elérni nem lehet, az önálló vámterületet kell életbe léptetni. Általános lelkesedés ragadta el az országot és az Ausztriával való alkudozások mihamar (1875. május hóban) meg is kezdődtek. De ezek az alkudozások véletlenül szerencsétlen uton indultak meg. A földm. és kereskedelmi miniszter akkor b. Simonyi Lajos volt, az államtitkár pedig volt nemzetgazdasági szakosztályunk elnöke Horn Ede, az európa-szerte ismert nemzetgazda. Simonyi az ügyet Hornra bízta, Horn Ede pedig, kinek ideálja a szabad kereskedelem és minél tágabb vámterület volt, beleegyezett abba, hogy a közös terület fentartassék és hogy mindenképp az osztrákok által előterjesztett vámtarifa tárgyalassék. E tárgyban báró Simonyi Lajos elnöklete alatt nálunk is tartatott egy vámankét, melyben a kérdéses vámtarifa jött szóba. Ez ankéten személyesen részt vettem és kifejtettem, hogy Magyarország érdekeinek megfelelő tarifát a vámközösség alapján kidolgozni nem lehet. «Az osztrákok a vámtarifa felvetésével oly zsákutczába kergették a magyarokat, melyből kijutni alig lehet»...

Decemberben a magyar kormány felmondta a szerződést; és ez a közvéleményt új életre keltette. Az önálló vámterület érdekében működő bizottság egy nagyfontosságú körlevelet bocsátott közre, melynek nagy hatása volt.

Egyesületünk működése általában már annyira jutott, hogy legalább a közvéleményben teljes diadalt aratott.

Tanuskodik erről az országos gazdasági egyesület 1876. január 7-én tartott közgazdasági gyűlésének határozata, melyen Lónyay Menyhért, az 1867-iki kiegyezés egyik legfőbb tényezője elnökölt és melynek határozata mindama kívánságokat hangsúlyozta, melyek mellett egyesületünk küzdött. Kivánták ugyanis :

1. hogy a közvetett adók tekintetében az ország szabad rendelkezési joga biztosítsassék ;

2. hogy a közvetett adók jövedelmei a magyar kincstárba folyjanak ;

3. hogy a külföldi vámszerződéseknel Magyarország érdekei biztosítsassanak ;

4. hogy a gyári- és háziipar nálunk mentül előbb és mentül nagyobb mérvben fejlődjék ;

5. hogy azon összeg, melylyel Magyarország drágábban fizeti Ausztria javára és önterhére az osztrák gyártmányokat — az Magyarország javára kárpótoltassék. (Ez összeget Keleti Károly akkori statisztikai főnök nyilatkozata alapján legalább 20—30 millióra becsülték)

Végül kimondatott, hogy Magyarország pénzügyi és közgazdasági érdekeit az önálló vámterület felállítása által lehet biztosítani.

A magyar kormány ezalatt a vámszerződés felmondása után is tovább folytatta az alkudozásokat Ausztriával és pedig — mint később kiderült — ugyanazon az uton, melyen az alkudozás megkezdett, t. i. a közös vámterület alapján. Ennek az volt a következménye, hogy báró Simonyi Lajos belátta, hogy őt helytelen utra vezették, — és ennél fogva a miniszterségről lemondott.

Az alkudozások május hóban értek véget és az Májusi stipulációk. ugynevezett májusi stipulációk a szabadelvű klub elé terjesztettek. Ennek az volt a következménye, hogy a szabadelvű pártból az önálló vámterület mellett küzdő 80 képviselő kilépett. A miniszterelnök május 11-én ismertette — Ürményi és Simonyi képviselők

interpellációjára — a májusi stipulációkat. Ennek lényege abban állt, hogy Magyarország legfontosabb igényei szóba sem jöttek. A közös vámterületet 10 évre fentartatott, az osztrák ipart védő vámok fel- emeltettek és ezáltal az Ausztriának ezuton fizetett tributum nemcsak hogy meg nem szűnt, hanem még fokozódott. A fogyasztási adóknál szenvedett károkért sem ígértek kárpótlást, csak kilátásba helyezték, hogy ez adókat reformálni fogják és indirekt kárpótlásul pénzügyi vámok behozatalát ígérték. Egyetlenegy vívmányról illetőleg ígéretről volt csak szó, t. i. hogy önálló jegybankot kapunk, melyet azonban az osztrák bank részvénytársulata fog alakítani.

Országgyű- A részletekre vonatkozó alkudozások ismét majd-
lési tárgya- nem egy évig tartottak, s a két kormány megállá-
lások és ve- podásai 1877 ápril hóban kerültek az országgyűlés
reség. elé. Ekkor megindultak az országgyűlési tárgyalások. Ezeket részletesen nem ismertethetem, de az ered-
mény oda vezetett, amit az 1875-iki vámankéntben előre megmondtam, t. i. hogy oly zsákutczába jutot-
tunk, melyből kijutni nem lehetett. Az osztrákok még a nagyon silány ígéretekéből is majdnem mindent le-
faragtak, ami Magyarország érdekében állt. Az ön-
álló bankot elutasították, a pénzügyivámokat (noha ezek nekünk sem állottak nagy érdekünkben) elle-
nezték. Az indirekt adóknál péld. a cukoradónál is megtagadták Magyarország jogos kívánalmait. Szóval a fényes reménynyel megkezdett új kiegyezés a leg-
nagyobb vereséggel végződött. Voltak ugyan bizonyos jelentéktelen eredmények, nevezetesen: hogy a jegy-
bank ügyben Magyarországon szintén felállítottak egy u. n. főintézetet, továbbá hogy a közös in-
direkt adók alá eső cikkek kivitelénél az u. n. vámrestitucziót nem a kvóta, hanem a termelés ará-
nyában fizették a közös vámjövödelmekből; de e je-
lentéktelen kedvezményekkel szemben az osztrák ipar védvámjait az ugynevezett autonóm tarifában teteme-

sen felemelték és ezáltal Magyarországnak az osztrák ipar javára fizetett rejtett adóját tetemesen felemelték. Ennek aztán az lett a követelménye, hogy a külföldi államok is autonom tarifára tértek át és kiviteli cikkeink vámját felemelték. Egyszóval a helyzet nem javult, hanem rosszabbult.

De kérdem: Mi volt ennek a kudarcnak az oka? Tanulság.

— Egyszerűen az, hogy a magyar kormány már az alkudozások kezdetén elfogadta a vámterület közössé-
gét, azaz már a küzdelem előtt — letette a fegy-
vert. Fegyver nélkül kellett harcolnia a nyakig fel-
fegyverzett osztrákokkal szemben. Lehet-e ily esetben
győzelemről szó?!

Mert hisz kétségtelen, hogy a vámügyben
pénzügyi és közgazdasági érdekeink megvalósítására
nincs más fegyverünk, mint ama jogunk, hogy szük-
ség esetében — ha érdekeink össze nem egyeztethe-
tők — vámterületünket Ausztriától elkülönítjük. Ha
az osztrákok bennünket meg akarnak zsarolni, ha
állami életünket meg akarják bénítani, csak ezzel a
joggal állhatunk elő. De ha erről a jogról előre le-
mondunk, akkor kezünk-lábunk meg van kötve —
rabszolgák vagyunk.

Ezt a tanulságot tehát nem szabad elfelejtenünk;
mert hisz ezért a tanulságért már óriás árt fizettünk.
Az osztrákoknak husz év alatt megfizetett indirekt
adók, a vámok által megdrágított iparcikkek pre-
miuma kamatok kamatjaival együtt legalább egy mil-
liárdra rug. Ha tehát egyetlenegy tanulságért
egy milliárdot fizettünk, ezt a drágán
megfizetett tanulságot örökre meg kell
tartanunk szivünkben és lelkünkben.

De dacára annak, hogy azokat az eszméket, A kezdemé-
melyeket egyesületünk kezdeményezett és melyek mel-nyezés ered-
lett lankadhatlan kitartással küzdött, nem sikerült mény-
megvalósítani: e kezdeményezésnek és küzdelemnek
mégis igen jelentékeny hatása volt. Minden gondol-

kozó fő belátta, hogy Magyarország erélyes iparfejlesztés nélkül nem boldogulhat, belátta azt is, hogy ama rejtett adótól, melyet czukornál, sörnél, de még inkább a közös vámok által megdrágított iparcikkeknek Ausztriának fizetünk, csak úgy szabadulhatunk meg, ha iparunk erélyes fejlesztésével ebbeli szükségletünket nem leszünk kénytelenek Ausztriából fedezni. A törvényhozás, a kormány és a közvéleményben tehát egyhangulag gyökeret vert az a jelszó: «Fejlesszük a hazai ipart!...»

De mikép lehetett az akkori viszonyok közt — nagy állami deficitek mellett és vámvédelem nélkül — hatalmas ipart létrehozni?... Erre nézve iparegyesületünk megtalálta a helyes utat... Az általános iparfejlesztési intézkedéseken kívül (melyek minden legkisebb részletre kiterjedő programot képeztek) erélyes állami akciót javasolt és különösen három fő kívánalmat emelt ki:

1. A közszükségleteknek a hazai ipar általi fedeztetését.

2. Az ujonnan meghonosított és a tömeges behozatal tárgyát képező fontos iparágak számára adómentességet és más állami kedvezményeket.

3. A vasutak államosítása után oly vasuti politikát, mely az ipar fejlesztését előmozdítsa.

Mindezekre nézve igen behatóan indokolt emlékiratokat terjesztettünk a kormány elé és e kívánalmak visszhangra is találtak. Javaslataink köztudomás szerint fokról-fokra meg is valósultak és bámulatos eredményeket hoztak létre.

De időközben megvalósultak még más követelmények is, melyek mellett a kiegyezés első megújítása alkalmával erősen küzdöttünk, melyek azonban akkor elvették. Így nevezetesen létrejött a közös Lloyd-társulat helyett egy önálló magyar tengerészeti

társulat; továbbá a cukoradó kérdése ujabban oly megoldást nyert, mely a hazai cukoripar fejlődését lehetővé tette; legközelebb pedig önállósítva lett a szabadalmi ügy.

Ebből látható, hogy egyesületünk a vámügy első ízbeni felmerülése előtt is mily helyes uton járt és eszméinek rendithetlen propagálásával mily rendkívüli szolgálatot tett hazánknak és ezzel együtt az összmonarchiának is.

De ebből azután az is következik, hogy jövőre is helyes uton járjunk; az észszerűség, a higgadt megfontoltság következményeit ne dobjuk el, hanem igyekezzünk mindent elkövetni, hogy e rendkívül fontos ügyben az igazságosság és méltányosság érvényesüljön és ezáltal mind hazánknak, mind az összmonarchiának előmenetele biztosittassék.

A mult tanulságainak vázlata után most áttérhetünk a jelenlegi helyzet rövid ismertetésére és az előttünk álló kérdés megoldásának módozataira.

Jelenlegi
helyzet.

Ama több mint két évtized alatt, mióta a vámügy kérdésével foglalkoztunk, a közgazdasági viszonyok hazánkban is és az egész világon is lényegesen megváltoztak; mindazonáltal azok a bajok, melyeket már kezdetben is kifogásoltunk, alig enyhültek, sőt némely irányban még inkább kiélesedtek.

Csak a leglényegesebb változásokat akarom kiemelni.

20—25 évvel ezelőtt a mezőgazdasági termények, különösen a gabonaneműek és ipari nyersanyagok világszerte ugyyszólván vámmentesek voltak vagy csak igen csekély vámmal voltak terhelve; e cikkek forgalma tehát szabad volt és kiviteli terményeinknek nyugati szomszédainkra utalt piacjai nyitva voltak. De másfelül terményeinknek akkor megfelelő áruk is volt, úgy hogy mezőgazdáink rendes jövedelemhez jutottak. Időközben azonban a tengerentuli álla-

mok versenye, ugyszólván özönvизszerüleg elárasztotta Európát és az árakat annyira lenyomta, hogy a legújabb időben — különösen főterményünknek, a búzának ára annyira lehanyatlott, hogy még a termelési költségeket is alig fedezheti. Ez a körülmény — és részben más okok is — azt idézték elő, hogy nyugati szomszédaink, melyek azelőtt megbízható vevőink voltak, e cikkek tekintetében a védvámrendszerre tértek át és ezáltal a kivített tetemesen megnehezítették.

Ez a változás mezőgazdaságunkra nézve igen sújtóan hatott.

De még egy más baj is erősen kidomborodott. 20—25 év előtt az iparcikkek tekintetében is a szabad kereskedelmi irány kezdett érvényesülni és közös vámterületünk vámjai — általában véve — nem voltak igen magasak. Az 1878-iki és az 1887-iki új vámtarifák azonban főleg az Ausztriából behozott iparcikkekre nézve erősen fokozták a védvámokat, ami — mint már említettem — egyszersmind az osztrák iparnak fizetett prémiumot is jól felemelte. Az 1892-iki szerződések e bajt némileg enyhítették ugyan, de nem lényegesen.

E leglényegesebb bajokkal szemben azonban némely vívmányokat is sikerült elérnünk.

A közlekedési eszközök tekintetében hazánk, mely azelőtt egészen Ausztriának és a magánspekulációnak volt alávetve, egészen önállóvá lett. Vasutaink világforgalmi vonalai mind az állam kezében vannak; a tengeri és folyamhajózás is önállóvá lett és ezek által oly helyzetbe jutottunk, hogy hazánk érdekeinek megfelelő közlekedési politikát folytathatunk.

De az ipar tekintetében is rendkívüli haladást konstatálhatunk, amelynek nyomán járt a nemzet vagyonosodása, művelődése, az állam megerősödése és pénzügyeink egyensúlyának helyreállítása.

Vivmánynak tekinthetjük továbbá, hogy a valuta rendezésére is meg vannak már a szükséges eszközök, továbbá hogy a szabadalmi ügyet is képesek voltunk önállósítani.

De mindeme hatalmas vivmányok daczára a Vámügyi vámügygyel kapcsolatos lényeges bajok orvosolva bajok. nincsenek. Mindazok a lényeges bajok, amik ellen kezdettől fogva küzdöttünk, ma is mind megvannak.

Ezeket a bajokat is csak nagyon röviden akarom elsorolni.

A legnagyobb baj most is az, ami ezelőtt 20 i. Vesztesé- évvel volt, hogy t. i. az Ausztriából behozott günk az osz- ipar czikkeket a közös védvámok által trák ipar czik- megdrágított áron vagyunk kénytelenek keknél. megvenni, — és hogy ezzel szemben semmiféle ellenértéket nem kapunk, mert Ausztriába kivitt mező- gazdasági terményeink a monarchiára nézve is kiviteli czikkek levén, ezeknél a vámok nem érvényesülnek.

Ezt a bajt — mint már láttuk — a kiegyezés első megújítása alkalmával — a bebizonyított tények alapján majdnem mindenki elismerte; még azok is, akik a közös vámterület hivei voltak. Ma azonban ezzel igen kevesen törődnek, mintha ez nem is léteznék.

Ha azonban az újabb statisztikai adatokat alaposan megvizsgáljuk és csak megközelítő számítást teszünk is, azt látjuk, hogy az utolsó 20 év alatt ez a rejtett tributum nemcsak hogy nem csökkent hanem tetemesen emelkedett.

Egy napilapban nem régen megjelent cikk*) az utolsó évek átlagának alapul vétele mellett kiszámítja, hogy az Ausztriának e czimen fizetett prémium 65 millióra rug, amiből ha a közös vámból ránk eső ipari vámot, valamint az esetleges ellenértékeket levonjuk, legalább is 50 millió veszteségünk van. —

*) Magyarország 1895. szept. 28—29.

Egy közelebb megjelent röpirat*) pedig az 1893. statisztikai adatok alapján kiszámítja, hogy az Ausztriából behozott iparczikkéknek a közös védvám által megdrágított ára $69\frac{1}{2}$ millióra rug.

Legujabban pedig a budapesti ker. és iparkamara bocsátott ki egy adatgyűjteményt, melyben vámvesztességünket 62.3 millióra számítja ki.

Magától értetik, hogy ezek a számítások csak bizonyos átlagok alapján történtek, mert egészen pontos számításról szó sem lehet, mivel vámtatisztikánk tételei a vámtarifa tételeivel nem azonosak. De nagyjában véve ezek a számítások eléggé megközelítik a valóságot.

Mint már említettem, néhai Keleti Károly, az orsz. m. kir. stat. hivatal főnöke, ezelőtt mintegy 20 évvel az orsz. gazdasági egyesület vámtárgyalása alkalmával kijelentette, hogy az átlagos vám mintegy 10%. Azóta azonban a vámok több mint kétszeresre emeltettek, különösen azoknál a cikkeknel, melyek a legtömegesebben hozatnak be t. i. a textilárúknál stb. Az átlagos ipari vám tehát most mintegy 20%-ra tehető.

Ha a legutolsó év (1894) áruforgalmi adatait nézzük, azt látjuk, hogy az Ausztriából behozott áruk összesen 442 millió frtra rugnak. Ebből védvámokkal védett iparczikkékre 348 millió esik. Ezzel szemben e cikkekbel való kivitelünk (a len, kender és gyapju levonásával) Ausztriába mintegy 55 millió frt, úgy hogy az Ausztriából való behozatal többlete 293 millió frtot tesz. Ha ennek átlagos vámja 20%, e czímen való veszteségünk **58.6 millió.**

De egy más, részletesebb számítás is körülbelül ugyanerre az eredményre vezet. Ha csak a legtömegesebb behozatali cikkeket, a textil- és bőrcikkeket vesszük számba, ezeknek behozatali többlete — a

*) Bálint Imre: Vám- és kereskedelmi szövetségünk Ausztriával.

magyar kivittel szemben kereken 200 milliót tesz. Ha e cikkeknek átlagos vámját kiszámítjuk és a behozatali többlettel összevetjük, következő eredményre jutunk:

	behozatali többlet	átlagos vám	fizetett prémium
Fonalak	9.2 millió	15 ⁰ / ₀	1.35
pamutczikkek	60.5 «	35 «	21.18
len »	13.6 «	25 «	3.40
gyapju «	42.— «	30 «	12.60
selyem «	27.— «	10 «	2.80
ruházatok	25.4 «	25 «	6.35
bőr és bőrárúk	21.3 «	6 «	1.28
	200.—		48.96

Ha a többi 93 millió frtnyi iparczikk után a vámot átlag 10⁰/₀-ra tesszük, ez összeghez még 9.3 millió járul, úgy hogy az Ausztria iparának fizetett prémium összesen **58.26 millióra** rug.

Sajátságos, hogy ez a kétféle számítás mennyire összevág, és nagyjában a fentebb érintett számításoktól sem tér el nagyon*).

Az előadottak nyomán azt hiszem senki sem Ellenérték
nincs. kételkedhetik többé, hogy a közös vámterület és a közös ipari védvámok következtében Magyarország óriási áldozatot hoz Ausztria javára. Ez az áldozat ugyszólván évről-évre növekedik, mert — mint már előadtam — a hatvanas években az áldozat 8—12—13 millió frtra volt kiszámítható, és a hetvenes években átlag 20—25 millió frtra rugott, mai nap már jól felülmulja az 50 milliót; és eme rejtett tributummal szemben jóformán semmi ellenértéket nem kapunk ma sem, mert fontosabb kiviteli cikkeink egyszersmind az összmonarchiára nézve is kiviteli cikkek, a vám pedig — mint minden szakértő ember tudja — csak azoknál a cikkeknel érvényesül, ahol nem kivi-

*) Megjegyzendő, hogy a Bálint-féle számításban Magyarország kivitele nincs levonva; ha ennek (51 mill.) aránylagos vámját (8 mill.) levonjuk, 61 millió marad.

telre szoruló felesleg van, hanem ahol behozatalra van szükség. De különben is nyersterményeink nagy része vámmentes; és sajátságos, hogy nyersterményeink között épen azok a cikkek vámmentesek, a melyekből a monarchiának nagy behozatalra van szüksége, nevezetesen a gyapju (behozatal 1894-ben 37.5 millió, kivitel 9.5 millió), len, kender, juta (beh. 19 millió, kiv. 2.8 millió), festék és cserzőanyag (beh. 12 millió, kiv. 7.4 millió). — Ezeknél a cikkeknek tehát szó sem lehet arról, hogy ellenértéket kapjunk.

De egyelőre a jövőben sem számíthatunk arra, hogy mezőgazdasági terményeinknél visszanyerjük azt az óriási ajándékot, melyet az osztrák iparnak nyújtunk; mert ez csak akkor volna lehetséges, ha hazánk és az összmonarchia a fejlettség oly magas fokára jutna, hogy péld. a gabonaneműekben állatokban stb. nem kivitelre lennénk utalva, hanem behozatalra. Ezt egyelőre nem várhatjuk, mert ezt egész közgazdaságunk tökéletes átalakulása, és különösen a mezőgazdaságnak a legintenzívebb fokra emelkedése útján volna elérhető. A mostani mezőgazdasági válság pedig ezt a rohamos fellendülést lehetetlenné teszi, mert az egyoldalú szemtermelést háttérbe szorító intenzív gazdasághoz óriás tőkebefektetés szükséges, válság esetében pedig a gazda tőkét nem gyűjthet. — Az olcsó hitel ezen ugyan némileg segíthet, de ez még nem kielégítő eszköz.

Vannak optimisztikus emberek, akik azt hiszik, hogy ez az óhajlás minél előbb megvalósul, sőt tulajdonképen már meg is valósult. Ez azonban tévedés. — Igaz, hogy a tengeri és időnkint a zab is inkább behozatali, mint kiviteli cikk; de a tengeri az összmonarchiára nézve rendesen behozatali cikk volt, saját hazánkra nézve pedig a behozatal már a 70 és nyolcvanas években is gyakran többletet mutatott és különben is ez kapás növény lévén, ugyszólván az intenzív

okoknál fogva, melyeket az idő rövidsége miatt ki nem fejthetnek).

De ezenkívül nem szabad felednünk, hogy a Szerbiával kötött legujabb szerződésben a gabna-neműek és más termények a határforgalom ürügye alatt felényi vámot nyertek, ezáltal tehát a szerb termények is emelik a monarchia gabnafeleslegét.

E tekintetben tehát a helyzet kedvező átalakulására azonnal számítani nem lehet. Rosz termés esetén igenis rá leszünk szorulva a behozatalra; de a rosz termés épugy sujtja a gazdát, mint az olcsó ár.

2. Veszteség Ausztriával való vámszövetségünknek második az indirekt igen lényeges baja a közös indirekt adókban, adóknál. a söradó, czukoradó és szeszadóban rejlik.

E tárgyról csak igen röviden akarok megemlékezni, mert ezt a bajt mindenki elismeri és kormányunk részéről is számos kísérlet tétetett e baj orvoslására.

Az indirekt adók által három irányban vagyunk megkárosítva.

Először azáltal, hogy az indirekt adók tárgyát képező cikkek közül sokkal többet hozunk be Ausztriából, mint a mennyit oda kiviszünk. Miután pedig ez indirekt adót a termelés helyén szedi be az illető állam és ez adót a termelő a fogyasztóra áthárítja: az Ausztriából behozott eme cikkek adóját a magyar fogyasztó az osztrák kincstárba fizeti.

A szeszadóra nézve ujabban egy törvényjavaslat jött létre, mely ezt a visszasságot megszüntette. De figyelemre méltó, hogy ép a szeszre nézve azelőtt tulsulyban voltunk Ausztriával szemben. Szeszből többet vittünk ki, mint a mennyit behoztunk. De a czukorból és sörből még mindig behozatali többletünk van, és sajátságos, hogy e két cikkre nézve hasonló intézkedés nem történt ami által szintén némi ellenértéket veszítettünk (mely azonban nem igen

lényeges, mert újabban szesziparunk nagyon lehanyatlott és a kiviteli többlet már nagyon csekély).

Az utolsó (1894) évben a hivatalos statisztikai adatok szerint — czukorbehozatalunk Ausztriából 324.294 métermázsát tett, kivitelünk pedig 127.045 m. m. A 11 frtos adót számba véve 2.169.739 frtot fizettünk az osztrák kincstárba. A sörre nézve a helyzet hasonló. Behozatal Ausztriából 261.091 m. m., kivitel 4429; többlet tehát 256.662 m. m. Itt az adó ugyan csekélyebb (sacharométer foka szerint 10 kr), de azért mégis majdnem egy fél millió frtot vesztünk itt is.

De az indirekt adóknál még más irányban is meg vagyunk károsítva, t. i. az ugynevezett vám-restitucziónál. A kivitelnél ugyanis az indirekt adók — még némi prémiummal — visszatéríttetnek a termelőnek, és pedig a közös vámjövedelemből a két állam termelése arányában való felszámolás mellett. Csakhogy a kivitel Ausztriából, különösen a czukor és sörnél sokkal nagyobb arányu, mint a monarchia két államának termelési aránya. Ezáltal is meg vagyunk károsítva.

A harmadik legsúlyosabb csapás ránk nézve azonban abban rejlik, hogy az indirekt adók tárgyában önálló intézkedési jogunk nincs és az indirekt adók majdnem minden irányban az osztrák viszonyokhoz alkalmazkodnak. Ez által a hazánkra nézve eme legfontosabb három iparág, t. i. a szesz-, sör- és czukoripar a legviszársabb helyzetben van. A szeszipar — mely régebben egyik legvirágzóbb iparunk volt — igen siralmas viszonyok közt tengődik. A czukoripar az 1888-iki új törvény következtében és az állami akció folytán örvendetes haladást mutat ugyan, de mégsem áll egészséges alapon. Különben mind a czukoripar mind a söripar fejlődését Ausztria óriás versenye nagyon megbénítja. De mind e három iparágnál a főbaj az, hogy az adórendszer nem

alkalmazkodhatik hazai viszonyainkhoz. Köztudomásu hogy az ilyen indirekt adók az illető iparágak «tenyésztését» az állam kezébe adják. Helyes és észszerű kezelés mellett az illető iparágak nemcsak védve vannak, hanem valóságos tenyésztési rendszerben részesülnek, és erős, egészséges fejlődést mutatnak. Nálunk azonban ép az ellenkező történik. Pedig hazánkban e három fő mezőgazdasági iparág minden szükséges előfeltételével bír és ez iparágaknak rendkívül fontos hivatásuk lehetne. Helyes «tenyésztési» eljárás mellett óriási lendületet nyerhetnének és az intenzív gazdálkodást, ami mai nap ugyszólván életkérdés, rendkívül előmozdítanák.

3. Egyéb
bajok.

De vannak még számos igen mélyreható bajok, melyek a közös vámügygyel kapcsolatban vannak. Ilyen például az a körülmény, hogy a közös vámtérület következtében érdekeinknek megfelelő önálló vámpolitikát nem folytathatunk. Az ipar fejlesztésének leghatalmasabb eszköze — az ipari vámvédelem — kezünkől egészen ki van véve. Minden fejlődött kulturállam jóformán egyedül ezzel az eszközzel teremtette meg iparát. Szinte csuda, hogy Magyarország ez eszköz nélkül is némileg haladni tudott. Ez különben olyan tárgy, a melyet mindenki ismer, és a melyről részletesen szólni alig szükséges.

De ezzel összefüggésben van a külfölddel kötött vagy kötendő vámszerződések ügye is. A vámszerződésekbe Magyarországnak ugyan beleszólása van, de — mint az eddigi tények mutatják — e beleszólásnak nagyon csekély az eredménye és mindenütt csupán az osztrák érdekek érvényesülnek. Ezt mutatják például az 1878-iki autonóm tarifa és annak következményei, valamint az osztrák iparcikkek vámjainak későbbi fokozatos felemelése; az újabb időben pedig az olasz boroknak, valamint a szerb gabonaneműeknek adott kedvezmény. Ez utóbbi ugy-

szólván végzetes ránk nézve, mert messzire kitolta azt az időt, midőn gabonavámjaink érvényesülhetnek.

Miután a tisztelt hallgatóság türelmét már nagyon hosszú ideig igénybe vettem, a többi sérelmeket, nevezetesen a nem elégséges külföldi képviseletet, valamint az összes politikai jellegű ügyeket mellőzőm. Azonban néhány szóval még is meg kell érintenem azokat a következményeket, melyek az előbb ismertetett óriási veszteségekből ránk hárulnak.

Ha a közös védvámok által megdrágított osztrák **Vesztesé-** iparcikkek révén fizetett tributumot, valamint az günk követ- indirekt adóknál Ausztria javára fizetett veszteséget **kezményei.** összesen csak 60 millió frtra tesszük évenként, a vámszerződés tíz évi megújítása által e czímen már 600 millió frtot veszítünk; de miután a kamatok kamatja is beszámítandó, e veszteség már mintegy 750 millióra fokozódik; a mennyiben pedig e veszteség — az eddigi tapasztalatok szerint — mindinkább emelkedik a 750 millió helyett bátran egy milliárdot vehetünk számba.

Miután Magyarország a fejlődés és életképesség minden tényezőjével rendelkezik, csak éppen a pénzsükség és a tőkeszegénység az egyetlen fejlődési akadály: egy ily szegény országnak — egy meggon- dolatlan szerződés útján — egy milliárdot az ablakon kidobni valóban képtelenség volna.

De e kidobott pénznek még más rendkívül súlyos következményei is vannak, és pedig először pénz- ügyi, másodsor nemzetgazdasági és harmadsor állami tekintetben.

E következményeket nem fejthetem ki, csak néhány szóval rámutatok.

Állami pénzügyeink az igaz most rendezve vannak; de mi uton lehetett ez elérni? Az áldozatkész nemzetnek rendkívüli megterhelése útján. A termelőkre háruló direkt és indirekt adók — a magyar nép tőkeszegénységét számbavéve — oly rendkívül súlyo-

sak, a minőt egyetlenegy civilizált állam sem ismer. Hallatlan eset például, hogy az indirekt cukor- és söradó mellett — amely már ugyis elég magas — a cukorra és sörre még külön fogyasztási adót kellett vetnünk, mely Ausztriában nincs meg. Hallatlan eset az is, hogy még a takarékbetétek is meg vannak adóztatva, ami által a tőke meg van drágítva. De nem folytatom tovább.

Mindebből különben még az is következik, hogy ez a rendkívül komplikált és súlyos adórendszer borzasztó munkát, ellenőrzést, idővesztegetést von maga után. Ez is óriási anyagi és erkölcsi kárt okoz a nemzetnek, mert hisz az adókezelésre és behajtásra fordított pénz, valamint minden polgárnak idővesztegetése (time is money) szintén kidobott pénz.

De még nagyobb kárt szenved közgazdaságunk azáltal, hogy a rendkívül magas adók, valamint az osztrákoknak fizetett 60 milliónyi rejtett adó minden termelést megdrágít és ezáltal versenyképességünket csökkenti. Már pedig a mai világban a nemzetek közötti verseny valóságos élethalálharcz. Aki sokkal súlyosabb terhek által el van gyengítve, annak előbb-utóbb el kell bukni. Hogy eddig még végképen meg nem buktunk, az nemzetünk világra szóló kitűnő tulajdonságainak és életképességének köszönhető.

De az állami élet szempontjából is rendkívül káros hatása van a temérdek kidobott milliúnak és az ennek folytán ráncskáló rendkívüli állami terheknek. Erőteljes állami fejlődés csak az elégedettség a hazafias összetartás útján képzelhető. Az állami tulterhelés ellenben — valamint az ebből eredő közgazdasági hátrányok — magától érthetőleg elégedetlenséget, viszálykodást és a hazafias összetartás felbomlását vonják magok után. Ennek tulajdonítható az internacionális és agrár-szocializmus, valamint a nemzetiségi ellenszenvnek a magyar állami eszme elleni

kitörése. Ha a tulterheltség kiküszöbölésével és egészséges gazdagító közgazdasági politikával boldoggá tudnánk tenni a nép minden ágát: a lelkes hazafiság, összetartás és haladási buzgalom mindenütt feléledne és hazánk igenis elérné valódi hivatását, hogy a monarchiának szilárd alapkövét képezze és hogy hatalmassá és nagygyá legyen.

De mily uton érhetjük ezt el?

Orvoslási

Józan észszel és erővel, igazságossággal és méltanyossággal.

mód és követke-
ményei.

A vámszerződés megújítása alkalmával nem szabad magunkat semmiféle üres frázisok vagy személyvesztések által félrevezettetni, de — mint az eddigi okulásból kivettük, egyetlen fegyverünket — önálló vámterületi jogunkat — sem szabad előlegesen letennünk. Akkor igenis letehetjük, ha Ausztria is leteszi és igazságos megegyezésre jutunk.

De az igazságos megegyezésnek a mostani viszonyok közt, fájdalom, nagy nehézségei vannak. Az igazságosság alapelve: «Ami az enyém — az enyém; ami a tied — a tied!!.» Magától értetik, hogy abból, ami Ausztria tulajdona, egy félkrajczárt sem kívánunk elsajátítani; de azt sem engedhetjük, — épen hazánk jelenlegi szorult helyzetében — hogy temérdek milliót ajándékozzunk Ausztria évszázadok óta dédelgetett iparának és pedig — minden ellenérték nélkül; mert ez nemcsak hazánk fejlődését bénítja meg hanem az összmonarchia lételének legszilárdabb alapkövét is megrendíti.

Ha a monarchiát képező két állam tulajdonának elkülönítéséről és megóvásáról van szó, akkor a közös vámterület fentartása már magában véve is nagyon nehéz problema; de ezt még rendkívül megnehezíti az a körülmény, hogy az általunk Ausztria javára fizetett termelési premiumot — a testvérállam nekünk hasonló módon visszatéríteni nem képes. — Ha helyzetünk olyan volna mint péld. Németországé

vagy Franciaországé, ahol a mezőgazdasági termények behozatalra szorulnak: akkor a «do ut des» czimén ki lehetne egyenliteni — ha nem is egészen, de legalább részben — ezt a prémiumot, mert akkor a közös vámok által a mezőgazdasági termények is meg volnának drágítva, s amit pld. a textiláruknál veszítünk, azt pld. a búzánál részben visszanyernők. De mint láttuk, erre egyelőre nem igen számíthatunk.

Nem marad tehát egyéb hátra, mint a két állam vámterületének elkülönítése.

Mi lenne ennek következménye ránk és Ausztriára nézve?

Magyarország — mint már kimutattuk — évenként mintegy 60 millió vámjövedelmet nyerne. Ezzel kapcsolatban igen gyökeres adóreformot lehet létesíteni, mely a termelőkre nehezedő adókat, a földadót, kereseti adót stb. legalább is felényire leszállítaná; ezáltal mind a földmivesek, mind az iparosok és kereskedők versenyképessége tetemesen fokozódna. Az adórendszert sokkal egyszerűbbé is lehetne tenni, számos zaklató és közgazdaságunkra káros hatású adókat egészen el lehetne törölni, ami szintén fokozná termelőink versenyképességét, de e mellett a behajtási és kezelési költségeket is számos millióval csökkentené. A most közös indirekt adó tárgyát képező legfontosabb mezőgazdasági iparágakat, a szeszipart, cukoripart, söripart a rohamos fejlődés útjára terelhetnők, ami nemcsak ipari, hanem gazdasági, sőt pénzügyi szempontból is rendkívüli hasznot hozna az országnak. Egyszóval közgazdaságunk oly életerőt nyerne, melyről ma a legtöbb embernek még csak sejtelve sincs. Hát még az ipari védvámoknak hazánkra való szorítkozása és érvényesülése mily rendkívüli fejlődést idézne elő! — Iparunk néhány év alatt arra a fokra jutna, a melyen ma Ausztria áll...

Ami Ausztriát illeti, igaz, hogy azt a rejtett prémiumot, melyet most fizetünk, elvesztené; de a

mint egy ősi példabeszéd mondja: «lopott vagyon úgy sem hoz áldást» . . . és különben is Ausztria ezt a prémiumot nem akarja elismerni; ennél fogva tehát ennek elesése miatt nincs is joga panaszkodnia. Ezzel szemben azonban nagy előnyöket nyerne. Vámjövédelme szintén tetemesen emelkednék, a mi szintén lehetővé tenné a mostani nagyon súlyos adórendszer alapos reformját és ezzel együtt a termelők nagyobb versenyképességét a világpiacczal szemben. De az örökösen kifogásolt kvóta is lejjebb szállna. Azok a vidékek, melyek mezőgazdaságra vannak utalva s melyek ma nagyon alacsony színvonalon állnak, nevezetesen Galiczia és Bukovina lendületes fejlődésnek indulnának; de az ipar is egészségesebb alapon haladna, a mennyiben az eddigi üvegházi tenyésztés helyett arra lenne utalva, hogy a természetes fejlődés útjára térjen, ami a világpiacczal szemben ugyyszólván elengedhetlen követelmény. De általában a közgazdasági politikában szintén teljes önállóságot nyervén, ezt a politikát is minden tekintetben saját viszonyaihoz alkalmazhatná.

A legnagyobb előnyt azonban mind Ausztriára, mind Magyarországra nézve abban látom, hogy rövid idő alatt Ausztriának minden tartománya és Magyarország is a fejlődés egyenlő színvonalára emelkednék, és a mostani közgazdasági érdekellettek megszűnnének, sőt az érdekek azonosságánál fogva a két fél érdeke szorosan összeforrna, és akkor a vámterület egységessége nemcsak hogy ellenzésre nem találna, hanem igenis kívánatos volna. A monarchiának ereje, hatalma az egységes érdekalapon oly lendületet nyerne, hogy egy igazi nagyszerű új aerának kiindulási pontját képezné.

Az ideiglenes vámelkülönítéstől tehát nincs okunk visszariadni, de mindenesetre oda kell törekednünk, hogy e nehéz problema barátságos egyetértés útján oldassék meg. Azt kellene tehát Ausztriának felaján-

lanunk, hogy a monarchia két állama egymásnak minden más állammal szemben a legnagyobb kedvezményeket biztosítsa, sőt hogy a testvéri összeforradás biztos fejlődési talajt nyerjen, még odáig is mehetnénk, hogy a külföldi cikkekre vetett vámoknak tetemes részét esetleg felét elengedjük egymásnak. Igaz, hogy ezáltal az Ausztriának fizetett prémium felényire megmaradna, de a többi kimutatott rendkívüli előnyöknél fogva, még így is rohamosan haladhatnánk, és ez is nagyszerű vívmány volna.

Ha e rendkívüli kedvezményt Ausztria nem fogadná el, nem marad más hátra, mint az önálló vámterület felállításával ugyanoly vámokat vetni az osztrák cikkekre, mint a külföldiekre . . . ekkor az egész prémiumot visszanyerjük.

Sokan a vámháborutól félnek. Ez teljesen ki van zárva. Felséges uralkodónk a monarchia mindkét államának atyja. Az atya csak nem engedheti meg, hogy két gyermeke az ő szemeláttára és az ő beleegyezésével (mert minden törvényes intézkedés az ő szentesítését kívánja) egymásra törjön és egymást meggyilkolja. Vámháboruról tehát szó sem lehet, hanem legfeljebb a külföldi kedvezményeken túllépő előnyök elejtéséről.

Részletes javaslatokat ez alkalommal nem kívánok előterjeszteni, de kérem az összes szakosztályok egyetemes ülését, hogy egy szakbizottságot küldjön ki, melynek feladata lesz e kérdést alaposan megvitatni és az egyetemes ülés elé javaslatokat terjeszteni.

MÁSODIK RÉSZ.

Az országos iparegyesület emlékirata.

(Felterjesztés a kereskedelmi miniszterhez.)

Miután az Ausztriával megújítandó vám- és ke- **Megokolás.**
reskedelmi szövetség hazai iparunkra nézve a leg-
mélyebbre ható, sőt mondhatnók életbevágó fontos-
sággal bír, egyesületünk — mely több mint félszá-
zados létrejövedele óta a hazai ipar fejlesztésének
rendíthetlen előharczosa volt, — kötelességének tar-
totta — noha Nagyméltóságod által véleményadásra
felszólítva nem lett — e most már újból napirendre
került kérdéssel behatóan foglalkozni, annál inkább,
mert — köztudomás szerint — egyesületünk volt az
az egyetlen tényező, mely az 1867-ben megkötött
első vám- és kereskedelmi szövetség egyes káros
hatásait annak idejében felfedezte és annak reform-
ját megdönthetlen igazságok alapján javaslatba hozta;
— a mely javaslat következtében az említett vám- és
kereskedelmi szövetség 1875-ben fel is mondatott és
revízió tárgyává tétetett.

Az egyesület körében megindítandó tanácskozá-
sok előkészítése szempontjából, egyesületünk igaz-
gatósága megbizta az egyesület igazgatóját, hogy a
mult tanulságainak és a tárgyalások kiindulási pont-
ját képező tényállások ismertetése végett az egyesü-
let összes szakosztályainak egyetemes ülésén felolva-

sást tartson, melynek szövegét /. alatt mellékelve van szerencsénk idecsatolni.

E felolvasás alkalmával (1895. évi november 25-én) az összes szakosztályok egyetemes ülése egy 24 tagu bizottságot küldött ki a Nagyméltóságod elé terjesztendő javaslatok szövegezése végett, egyszersmind pedig kimondotta az egyetemes ülés, hogy e javaslatok az egyetemes ülés tanácskozási tárgyát fogják képezni.

A kiküldött bizottság az előterjesztést megállapítván — és a szakosztályok egyetemes ülése azt le-
tárgyalván, a következőkben van szerencsénk azt Nagyméltóságod elé terjeszteni.

Az iparegye- Mielőtt a vámszövetség megújítására vonatkozó
sület állás- javaslatokat előterjesztenők, szükségesnek tartjuk
pontja. egyesületünk elvi kiindulási pontját megjelölni, és
egyszersmind azokat az indokokat is néhány szóval
jelezni, melyek javaslatainkra vezettek.

Midőn egyesületünk ezelőtt 53 évvel megalakult,
— az egyesület halhatatlan emlékü kezdeményezői
nem abból a szempontból indultak ki, hogy egyes
kereseti ágak egyoldalú érdekeit dédelgessék, hanem
hogy a közgazdasági tekintetben évszázadok óta el-
hanyagolt magyar államot, az ipar fejlesztése
által, a közgazdasági és művelődési halad-
ás útjára tereljék, a nemzetet megerősítsék
és a civilizált kulturnemzetek színvonalára emeljék.

Ez a kegyeletes hagyomány egyesületünk szelle-
méből soha ki nem vezett, hanem mindenkor irány-
adó volt ránk nézve. És ez az álláspont az ipar
specziális érdekei szempontjából is a leghelyesebb;
mert hisz minden értelmes embernek be kell látnia,
hogy amint az iparfejlesztés az összes termelési ágak
haladását előmozdítja, úgy másfelől az ipar fejlődésé-
nek talaját csak az egészséges közgazdasági viszo-

nyokban kereshetjük. Az előttünk lebegő magasztos czélt tehát csak úgy érhetjük el, ha az iparfejlődésnek termő talaját — a nemzet közjólétét — minden irányban előmozdítani igyekezünk.

Ennélfogva midőn egy oly kérdésről van szó, aminő a Lajtántuli testvérállammal való közgazdasági szövetség, mely egész közgazdaságunkra és ezzel kapcsolatban művelődésünk, megerősödésünk és a civilizált nemzetek sorába való felemelkedésünkre nézve döntő fontossággal bír, — e kérdéssel szemben nem szabad csupán az ipar egyoldalú érdekei szempontjából állást foglalnunk, hanem a többi termelési ágakat is — első sorban a mezőgazdaság és a kereskedelem érdekeit is — számba kell vennünk; mert emez érdekek elejtése esetén az iparfejlődés alapja is meginog és eltűnik lábunk alól.

De egy oly államban, aminő Magyarország, — mely bár egy ezredév óta fennáll, de ez idő alatt örökös küzdelmeknek és élethalálharcoknak volt kitéve, és oly hatalmas államok közzé van beékelve, melyekkel szemben egyedül alig állhatna fenn, — a hazai közgazdasági érdekeken kívül még sokkal messzebbre kiterjedő körülményekre is figyelemmel kell lennünk. A közgazdasági fejlődés ugyanis csak akkor haladhat biztos uton, ha idegen hatalmak elnyomása ellen kellően meg vagyunk védve. Ez pedig a jelenlegi viszonyok között alig képzelhető másképp, mintha a közös fejedelem uralma alatt álló osztrák-magyar monarchia is a két félnek egymásiránti testvéries összetartásában és egymás támogatásában megrendíthetlen szilárd alapot nyer. Figyelemmel kell tehát lennünk a monarchia másik államának helyzetére is, és arra kell törekednünk, hogy a két fél között netalán felmerülhető viszályok és ellenségeskedések — mindkét fél jogainak igazságos megóvása útján — elháríttassanak és ezáltal az összetartozandóság mind szilárdabbá legyen.

Ez a mi kiindulási pontunk, és midőn az Ausztriával való közgazdasági kiegyezésről van szó, az imént elősorolt tekinteteket figyelmen kívül hagyni nem akarjuk.

A vámszövetség ered-
ménye. Ezek után áttérhetünk annak megvizsgálására, hogy a jelenleg fenálló vám- és kereskedelmi szerződés minden tekintetben megfelel-e egyfelől hazánk ipari és közgazdasági érdekeinek, másfelül pedig a monarchia két állama közötti összetartás követelményeinek, az igazságosságnak és méltányosságnak.

Tagadhatatlan, hogy Magyarország közgazdasági fejlődése az 1867-iki kiegyezés óta öröndetes előmenetelt tett. Az Ausztriával kötött vám- és kereskedelmi szövetség tehát hazánkat közgazdaságilag kedvezőbb helyzetbe juttatta, mint a minőben a 48-as előtti időben — és az abszolutismus korszakában volt. 1850-ig Magyarország vámterülete — köztudomás szerint — Ausztriától el volt különítve, de a mennyiben a vámpolitikai intézkedések joga akkor nem a magyar államnak, hanem a birodalmi központi kormányának kezében volt, — az elkülönítés nem arra használtatott fel, hogy Magyarország közgazdasági érdekeinek megfelelő vámpolitika érvényesüljön, hanem arra, hogy Magyarország az osztrák terület számára megadott iparfejlesztési előnyök élvezetéből ki legyen zárva, sőt hogy Magyarország arra legyen kényszeríthető, miszerint terményfeleslegét kizárólag Ausztriának adja el kényszeráron, és viszont Ausztria iparczikkait ugyszólván monopolisztikus áron vásárolja meg. — Az ilyen egészen elnyomó vámpolitika természetesen teljesen megakasztotta Magyarország közgazdasági fejlődését, úgy hogy midőn ez a kényszernyomás megszűnt, a helyzet sokkal kedvezőbbre fordult és a fejlődés már utat kezdett magának törni.

De az 1867-iki vám- és kereskedelmi szerződés — miután Magyarország ez ügyben akkor még egészen járatlan volt — koránt sem felelt meg teljesen ama jogos igényeknek, melyek az 1867. kiegyezés alkalmával (1867. XII. t.-cz) — a monarchia mindkét állama által alaptörvényekül megállapítottak és elfogadtattak.

Az 1867. XII. törvenyzikkben ugyanis az országgyűlés késznek nyilatkozott arra, hogy a monarchia két állama között »időnkint vám- és kereskedelmi szövetség köttessék« (59 §.) — de egyszersmind világosan ki van mondva e törvényben, hogy a »szövetség megkötése kölcsönös alku által történék, oly módon, mint két egymástól jogilag független ország hasonló egyezkedései történnek.« (61 §.) Kimondatott e törvényben az is, hogy »egyezkedés által meghatározathatnak az ipartermeléssel szoros kapcsolatban levő. közvetett adók nemeire, egyforma arányára és azok kezelésére nézve oly szabályok, melyek kizárják annak lehetőségét, hogy egyik törvényhozásnak vagy felelős kormányának e részbeni intézkedései a másik fél jóvédelmeinek csonkítását vonhassák maguk után.« (63 §.).

Különben az adókra nézve az említett törvény határozottan kijelenti, hogy »általában minden adót a magyar miniszterium, *minden idegen befolyás teljes kizárásával* saját felelősége alatt veti ki, szedi be és kezeli.»

Az 1867-iki kiegyezési alaptörvény tehát a leghatározottabban fentartja a monarchia két államának teljes jogegyenlőségét és az igazságosságnak azt az alapelvét, hogy az egyik állam a másikat semmi áron meg ne károsithassa.

Sajnos azonban, hogy e kiegyezési törvény alap- A szerződés
ján kötött vám és kereskedelmi szövetségbe számos hibái:
üdvös megállapodások mellett — egyes oly megállá-

podások is belecsusztak, melyek a kiegészési törvényben határozottan kimondott *igazságosság elvével* homlokegyenes ellentétben vannak, és melyek Magyarország «jövedelmeit» Ausztria javára «*megcsonkítják.*»

1. Közvetett Így nevezetesen a vám és kereskedelmi szövetség adóknál: a) ségbe befoglalt *közvetett adóknál*, nevezetesen a czu- adóveszteségkor-, sör- és szeszadónál Magyarország jelentékeny kárt szenved azáltal, hogy — a két állam közötti ellenőrzetlen szabad áthozatal következtében — a magyar fogyasztók, akikre a termelőtől beszedett eme közvetett adók átháríttatnak, szükségletüknek jó nagy részét Ausztriából fedezik, s ezáltal a magyar fogyasztó által fizetett fogyasztási adó jelentékeny része az osztrák kincstárba folyik.

Hogy az 1867-ben kötött első vám és kereskedelmi szövetség alkalmával e veszteséget Magyarország észre nem vette, az egyszerűen annak tulajdonítható, hogy hazánk termelési és fogyasztási viszonyai akkor igen lényegesen különböztek a későbbben kifejlett és mai napig is fennálló viszonyoktól; úgyhogy — mind a három adót egybevéve — akkor csakugyan nem igen volt eme megkárosodásnak semmi látszatja, a mennyiben a cukornak és sörnek nagyobb behozatalát a szesznek nagyobb kivitele jóformán ellensúlyozta. De erre nézve akkor áruforgalmi statisztikánk nem is létezett, úgyhogy tényleges adatok akkor nem is állottak rendelkezésünkre. Az 1867-iki kiegészés után azonban a forgalmi statisztika életbe lett léptetve, és noha oly precíz megbízható adatokat még nem szolgáltatott, mint a mostani áruforgalmi statisztika, mindazonáltal ez adatok évről-évre mindinkább kitüntették, hogy e közvetett adóknál mily jelentékenyen emelkedett az évi veszteség. Az 1868-iki statisztikai adatok szerint ugyanis a *cukorra* nézve a behozatal 12.101.516 frt értéket tett, a kivitel ellenben csak 7.713.262 frtot, a *behozatali többlet*

tehát 4.387.254 frtot tett; ellenben a sörnél a behozatal 362 689 frtot a kivitel 368.181 frtot tett, itt tehát némi csekély (5.492 frtnyi) *kiviteli többlet volt*; a szesznél pedig 330.398 frtnyi behozatallal szemben 6.427.683 frtnyi kivitel szerepelt, a *kiviteli többlet tehát 6.097.285 frtra rugott*. Ezek az adatok elég megnyugtatók lehettek, mert akkor feltehető volt, hogy amit a cukoradónál veszítünk, azt a szeszadónál nagyjában visszanyerjük. Egyébiránt akkor még nem volt kimutatható, hogy a behozatal honnan ered, és a kivitel hová irányul, tehát ez adók tárgyában a veszteség és annak ellenértéke kiszámítható nem volt.

A legközelebbi évek statisztikai adatai azonban már igen jogosult aggodalomra adtak okot, amennyiben a cukorbehozatal többlete négy év alatt (1871-ben) már 5.698.406 frtra, — a sör (mely 1868-ban kiviteli többletet mutatott) 1871-ben már 813.520 frtnyi behozatali többletre emelkedett; ellenben a a szesz kiviteli többlete 6 millióról 1.137.078 frtra csökkent.

És a mennyiben e cikkek behozatalának legnagyobb része a fenállott vámviszonyoknál fogva csak Ausztriából eredhetett, a kivitel pedig nagyrészt külföldre, különösen keletre irányult, minden értelmes ember be kezdte látni, hogy a vámszövetségnek a közvetett adókra vonatkozó intézkedései tévesek, amennyiben a magyar fogyasztó által fizetett közvetett adók egyrészt Ausztria kincstárába tereli, és Magyarország jövedelmeit megcsontja vagyis másszóval az 1867-iki kiegyezés egyik sarkalatos alapelvét, a két állam közötti igazságosságot, eltiporja.

E visszaállás kiderítése óta a magyar kormány ugyan számos kísérletet tett e baj orvoslására (melyeket itt elsorolni úgy hisszük felesleges): mindazonáltal e bajt még mai napig sem sikerült orvosolni, és a két állam tulajdonának igazságos megóvását biztosítani.

A s z e s z a d ó r a nézve legujabban megalkottatott ugyan egy preczedenst képező törvény (1894. évi XV. t. cz.), mely ezt az adót az illető fogyasztási terület részére biztosítja; de hát a szeszadó épen az az adó volt, mely a cukor és a söradónál ránk háruló veszteséget legalább némileg ellensúlyozta, amennyiben — mint láttuk — szeszből Ausztriába nagyobb kivitelünk volt, mint Ausztriából való behozatalunk. — Ezzel a törvényt tehát — ha a régi viszonyok megmaradtak volna, — semmit sem nyertünk volna; ugylátszik azonban, hogy legujabb időben már a szeszadónál is Ausztria termelése túl kezd bennünket szárnyalni, és ha ez alaposan nem orvosoltatik, ez az adó is egy kategóriába fog esni a többi közvetett adókkal. Ez esetben persze ez a törvény ránk nézve előnyös volna. De a cukor- és sörre nézve az adónak a fogyasztási terület részére való biztosítása még eddig létre nem jött, és ennél fogva helyzetünk most is olyan, mint ezelőtt 20—25 évvel: azaz a magyar fogyasztó az Ausztriából behozott cukor és sör után az adót nem a magyar, hanem az osztrák kincstárba fizeti.

E kedvezőtlen tényállásnak bizonyítgatása egészen felesleges, mert a legutolsó évi (1894-ik) áruforgalmi kimutatás pontosan kimutatja, hogy a cukor behozatali többlete Ausztriából — cukoriparunk lendületes fejlődése daczára — még mindig megközelíti a 200,000 métermázsát, a söré pedig túlhaladja a negyedmillió métermázsát, úgy hogy e két adónál Ausztria mintegy két és fél millió forintnyi adót von el tőlünk.

b) kiviteli
vesztesség.

De az említett közvetett adóknál még más irányban is meg vagyunk károsítva. Ez adók tárgyát képező cikkek kivitelénél ugyanis az adó köztudomás szerint a közös vámjövdelemből a termelés aránya szerint fiztetetik vissza a kivivőnek. Miután azonban Ausztria a cukor és söripar tekintetében rendkívüli fejlődési

fokon áll és nagyrészt kivitelre dolgozik, Ausztria kiviteli aránya Magyarországhoz képest sokkal nagyobb mérvet ölt, mint a minő a két állam termelési aránya. Miután pedig a kivitel bizonyos tekintetben prémiumot is jelent, ennek az adóvisszatérítésnek terhe nemcsak hogy aránytalanul súlyosodik Magyarországra, hanem Magyarország e czimen még bizonyos prémiumot is fizet a rendkívül fejlődött osztrák czukor és söriparnak. Ennek bizonyítása sem igényel részletes számadatokat; itt is elegendő arra utalni, amit a monarchia és Magyarország áruforgalmi statisztikájál kimutat. E kettős statisztikából ugyanis kiderül, hogy a legutóbbi évben (1894-ben) a monarchia összes sörkivitele 686.566 métermázsát tett, mely összegből Magyarországra 26.037 mm. azaz 3.8%. Ausztriára pedig 640.529 mm. vagyis 96.2% esik. Az összes czukorkivitel 4.401.874 mmázsát tett; ebből Magyarországra 505.261 mm. vagyis 11.5%, Ausztriára pedig 3.896.613 mm. vagyis 88.5% esik. A két állam termelése nem ilyen arányban áll egymással szemben; mert mind a czukor, mind a sörtermelés Magyarországon jóval nagyobb a 3.8 és 11.5%-nál; Magyarország terhére tehát jóval nagyobb vámrestitutio hárul, mint a mennyit jogszerűleg viselni köteles volna.

De mindeme veszteségeknél sokkal megdöbben- c) Mezőgaz-
több az a körülmény, hogy midőn hazai iparunk az dasági ipa-
utolsó időkben sok irányban bámulatos fejlődést mutat, runk meg-
épen azon iparágakban, melyekre hazánk mint mező- bénítása.
gazdasági állam leginkább hivatva van, t. i.
a szeszipar, czukoripar és söripar tekintetében az
1867-iki kiegyezés óta oly tengődést, sőt ingatag
hullámzást látunk, aminő semmi más hivatott iparág-
ban nem mutatkozik. Az 1867-iki kiegyezés előtt
mindezek az iparágak az akkori rendkívül kedvezőt-
len helyzet daczára már igen jelentékeny szerepet
játszottak Magyarország iparfejlődési történetében.
Azonban -- mint már fentebb kimutattuk -- mind

a szeszipar, mind a cukor- és söripar a kiegyezés után azonnal rohamos hanyatlásnak indult. És a magyar államnak minden képzelhető erőlködése és támogatása daczára ez iparágak maig nem tudtak hivatásuk színvonalára emelkedni.

A cukoripar — az 1888-ban meghozott XXIII. törvénycikk következtében — a legutóbbi években ugyan ismét örvendetes fejlődésnek indult, de még mindig igen messze áll ama fejlődési foktól, melyre hivatva van. Magyarország mint mezőgazdasági állam a cukoriparra nagyon rá van utalva, mert — köztudomás szerint — a cukorrépa termesztés az intenzív mezőgazdaságnak egyik leghatalmasabb tényezője, nemcsak a jövedelmezőség és az állattenyésztés kiváló előmozdítása szempontjából, hanem azért is, mert a cukor a talaj ásványi elemeit nem is érinti, és ez által az egyoldalú szemtermeléssel szemben a talajjavítást is — közvetlenül és közvetve — sokkal inkább előmozdítja, mint bármely más termelési ág. — De Magyarország nagy részének, különösen az északi, északkeleti és az erdélyi vidékeknek, valamint az ezekhez csatlakozó síkságoknak talaja a répatermelésre szerfelett alkalmas, mert hisz minden szakértőnek tudnia kell, hogy a cukorrépa az ugynevezett elsőrendű kítőréses kőzetek (granit, trachyt), valamint a csillámpalás kőzetek málladékaiban terem a legtisztábban és a legjobb minőségben. Ilyen talaj tekintetében pedig Magyarország akár minőség, akár aránylagos mennyiség tekintetében Európa bármely országával, sőt az e tekintetben első helyen álló Cseh- és Morvaországgal is bátran versenyezhet.

De mindezek daczára — noha ez iparág nálunk már a jelen század első negyedében meghonosult — mind ez ideig csak szórványosan (és többnyire nem a legalkalmasabb helyeken) honosult meg és csak időnkint fejlődött, sőt gyakori visszaeséseket mutatott, úgyhogy most is a fennálló viszonyok között Ausztria rengeteg

tultermelése következtében egészen ingatag alapon áll; mert — mint a legközelebbi depressió is mutatta — bármely pillanatban oly válságnak lehet kitéve, mely a lendületes fejlődést számos évekre megakaszthatja.

Ha e szerencsétlen helyzetnek okát kutatjuk, ezt — a kellő szakértelem hiánya mellett — kizárólag abban találjuk, hogy a cukoradóra vonatkozó törvényes intézkedések nem hazai viszonyainkhoz, hanem az osztrák viszonyokhoz és érdekekhez alkalmazkodtak és ezáltal cukoriparunk fejlődését rendkívül megbénították. Azok a vidékek, melyek a cukoriparra leginkább hivatva lettek volna, többnyire még nem emelkedtek volt arra a fokra, hogy az intenzív gazdálkodás behozatala mellett, ez ipar megteremtéséhez szükséges tőkét is megszerezhették volna; a cukoripar tehát többnyire csak oly vidékeken honosult meg, ahol más kedvező viszonyoknál fogva ez lehetséges volt, de ahol a talaj nem volt nagyon alkalmas. És miután az ily helyeken termelt répának cukortartalma jóval kevesebb volt, mint például Cseh- és Morvaország granitmaladéku és neogen talajában, a cukoradó pedig az 1888-iki törvény életbeléptéig a feldolgozott répa mennyisége után szedtetett be, e vidékek cukoripara a kedvezőbb helyzetben levő osztrák ipar versenyét semmi áron el nem bírhatta, és gyáraink nagy része elpusztult. Ez a hanyatlás azonban annál inkább előmozdította Ausztria cukoriparának fejlődését, mert hisz Magyarország piacza majdnem monopolicze Ausztria kezeibe jutott. De e rendkívüli előny az osztrák cukoriparosokat abba a helyzetbe is hozta, hogy a termelést rendkívül kiterjeszthették, sőt gyáraikba befektetett tőkéiket is amortizálhatták. Ily körülmények közt az osztrák cukoripar mindinkább elhódította a magyar cukoripar hivatásos talaját, és noha az 1888. törvény életbelépte óta cukoriparunk örvendetes fejlődésnek indult, annak jövője — a jelen viszonyok fentartása mel-

lett — az osztrák ipar erősebb versenyképessége és rendkívüli tultermelése mellett — mégis veszélyeztetve van.

A söriparra nézve helyzetünk körülbelül ugyanaz, mint a cukoriparra nézve. Ez hazánkban ősrégi iparág és kitűnő árpatermelésünknel fogva, valamint számos vidéknek a komlótermelésre való igen kedvező voltánál fogva nagy hivatással bír; mindazáltal még most is igen szűk körre van szorítva, sőt a régiebb időkben lendületnek indult kivitelünk is tetemesen csökkent. Az utolsó években létesült ugyan néhány új sörgyár, de azért sörtermelésünk még a hazai szükségletet sem képes fedezni, és Ausztriából tetemes behozatalra vagyunk szorítva.

Ez iparág tekintetében, a vámszövetségbe foglalt közös adó nem gyakorolt ugyan oly közvetlenül romboló hatást, mint a cukoradó, de a söripar stagnációja közvetve mégis a vámszerződési közösségre vezethető vissza.

Az említett két iparágnál azonban még sokkal siralmasabb képet nyújt a szeszipar. Ez iparágnak régi jóhírű multja és jelenlegi fejlődés nélküli tengődése sokkal ismeretesebb, semhogy erről bővebben szólnunk kellene. De azt is tudhatja mindenki, hogy e kedvezőtlen állapot részben közvetlenül, részben közvetve a vámszövetségbe bevont közös szeszadó-ügynek tulajdonítandó. Szesziparunk már az ötvenes években — a közös szeszadó rendszer folytán — helytelen irányba terelődött, amennyiben mezőgazdasági jellegét mindinkább elvesztette; az 1867-iki vámszövetség létrejötte után pedig — mint már említettük, — hanyatlásnak indult. E bajt — a kormány számos kísérletei daczára — máig sem sikerült orvosolni, sőt a legújabb időkben e régenté oly hatalmas ipar annyira süllyedt, hogy — a mezőgazdasági szeszgyáraknak adott adókedvezmény daczára — kiviteli többletünk majdnem teljesen elenyészett (1868-ban a

Cognactól eltekintve 6.097.285 frt, 1894-ben 774.990 frt).

Az elmondottakból látható, hogy a vámszövet-ségbe befoglalt közvetett adók Magyarország pénz-ügyi jövedelmét tetemesen megcsonkították, de emellett mezőgazdaságunknak és ezzel kapcsolatban egész közgazdaságunknak oly károkozta k, melynek eredményeit alig lehet kiszámítani. Az említett közvetett adókra vonatkozó vámszövet-ségi egyezkedés tehát egy rendkívül elhibázott lépés volt, mely részben az akkori kormányok tájékoztat-lanságának, részben pedig a közvéleménynek és különösen a mezőgazdák közvéleményének ez életbevágó ügy iránti teljes közönyösségének tulajdonítható.

De most, midőn ez ügynek minden káros követ-kezményei kiderültek, ezt az ügyet az új egyezkedés alkalmával kellő szakértelemmel gyökeresen orvo-solni kell.

Az említett közvetett adókkal a legszorosabb kap-colatban áll a védvám által megdrágított védvám ipar cikkek ügye.

A külföldről behozott árukra vetett vám ugyanis — köztudomás szerint — nem más, mint valóságos közvetett adó, mely a vám érvényesülése eseté-ben — mindenkor a fogyasztóra hárít-atatik át, éppúgy mint a termelőtől beszedett cukor-sör- vagy szeszadó.

Hogy mely esetben érvényesül a vám, azaz hogy mely esetben emeli fel a vám a vámterületen belül az illető fogyasztási cikknek rendes világpiaczi árát, azt bővebben fejtegetni felesleges, mert minden szak-embernek tudnia kell, hogy a vám csak az oly cik-kek árát emelheti, amelyekre nézve a beltermelés a szükségletet fedezni nem képes, melyekre nézve tehát külföldi behozatalra van szükség. De ha ez a szükség csakugyan

2. Közös
védvám

megvan, a vám az illető cikk árát okvetlenül fel-
emeli és pedig a vám összegével; és a fogyasztó az
ártöbbletet is megfizetni kénytelen, és pedig nemcsak
a külföldről behozott, hanem vá m t e r ü l e t e n b e l ü l
termelt cikkekénél is.

A beltermelésnél ez az ártöbblet természetesen
nem az állam pénztárába folyik, hanem ez az eladó
illetőleg termelő javára esik. A vám tehát csak abban
különbözik a közvetett adóktól, hogy az állam az
illető adójövedelemnek csak azt a részét szedi be,
mely a v á m k ü l f ö l d r ő l behozott árukra esik,
ellenben a vámbelföldön termelt áraknak „adójöve-
delmét“ a termelőnek mint termelési prémiumát
átengedi.

Vannak ugyan egyének, akik e megdönthetlen
közgazdasági törvény iránt kételyben vannak,
amennyiben azt képzelik, hogy ha valamely vámvé-
delmi országba bizonyos árukat bevisznek, a vám
által megdrágított többlet nem a fogyasztónak, hanem
magának az importeurnek illetőleg annak a termelőnek
terhére esik, akiről az importeur azt megvette. Ez
azonban merő tévedés; mert ha ez a feltevés látszó-
lag itt-ott mutatkozik is: itt egy egészen más, a
vámügygyel semmi összefüggésben nem levő közgaz-
dasági törvény játszik szerepet, t. i. az, hogy az
árak növekedésével a vételképesség és fogyasztás is
csökken, ez pedig a keresletet is csökkenti, ezzel együtt
pedig az árakat is lenyomja. Ez a második törvény
azonban csak oly esetben érvényesül, — és ez is
többnyire csak átmenetileg történik, — ha a fogyasztó-
képesség csökkenése oly jelentékeny, hogy a z e g é s z
v i l á g p i a c z r a n é z v e is hatást gyakorolhat.

Ennélfogva az a megdöntetlen közgazdasági
törvény, hogy a behozatalra szoruló cikkekre vetett
vámot — részben valóságos vámalakban, részben
pedig a termelő javára eső prémium alakjában — a

fogyasztónak kell megfizetni, eme másik törvény által alterálva nincs.

Ha e közgazdasági törvényből kiindulva Magyarország fogyasztási viszonyait szemügyre vesszük, oly megdöbbentő képet látunk, mely mindenki, ki hazánk jövőjével törődik, a legmélyebb aggodalmat költi fel.

Köztudomásu ugyanis, hogy Magyarország az a) **Veszteségünk.** utolsó tíz évi átlag szerint évenként mintegy 400 millió frtnyi árut hoz be Ausztriából, mi viszont Ausztriába az utolsó tíz évi átlag szerint csak mintegy 350 millió értékű árut viszünk ki, úgy hogy itt már e czímen mintegy 50 millió frtnyi hiányt szenvedünk. — Az is köztudomásu, hogy ama osztrák behozatali áruk legnagyobb részt olyanok melyek jelentékeny (10—20—30 sőt esetleg még magasabb százaléknál) védvám tárgyát képezik, melyeknek ára tehát átlag mintegy 20%-kal meg van drágítva. És a magyar fogyasztónak a közös védvámok következtében e mesterségesen felemelt árt egészen az indirekt adók módjára meg kell fizetni. Ez az összeg azonban nem a magyar kincstárba, sőt nem is a közös kincstárba folyik, hanem az osztrák termelő kezébe jut, mint termelési prémium...

Ezzel szemben Magyarországnak Ausztriába való kivitele sokkal kisebb mint behozatala. De ezeknek a kivitt cikkeknek legnagyobb része vámentes; sőt a melyekre nézve a vámtarifában bizonyos vámok papíron meg vannak is, e vámok legnagyobb része nem érvényesül, mert az illető cikkek termelése a közös vámterületen belül sokkal nagyobb, semhogy a monarchia külföldi behozatalra lenne szorulva, sőt ellenkezőleg arra vagyunk kényszerítve, hogy e cikkekből jó nagy mennyiséget a világpiacra értékesítsünk. Ennélfogva tehát mindeme cikkeknek belföldi árai a világpiaczi árakkal szemben egy krajczárral sem emel-

kednek. Amaz óriási összegű prémiummal szemben tehát, melyet az osztrák iparnak fizetünk, ellenértéket alig kapunk.

Hogy mennyire rug az a veszteség, melyet Magyarország ezáltal évenként szenved, azt az utolsó krajczárig kiszámítani nem lehet, részben azért, mert a vámtarifa és az áruforgalmi statisztika tételei nem esnek össze, részben pedig azért, mert az Ausztriából behozott cikkek között olyanok is vannak, melyekre nézve a fennálló vám ugyszólván prohibítív szerepet játszik, melylyel szemben azonban már bizonyos belverseny is létrejött, és ez az irányadó az áralakulásra nézve. Az ilyen cikkeknel ugyanis a vám nem érvényesülhet egészében, hanem csak részben.

De minden szakértőnek számítása szerint ez a veszteség legalább mintegy 50—60 millió forint között váltakozik. Részletes számításokba itt nem bocsátkozunk, mert az idemellékelte felolvasás e kérdéssel behatóbban foglalkozik. Azt sem szükséges bizonyítgatnunk, hogy Ausztriába kivitt mezőgazdasági terményeink után számbavehető vámvédelmi ellenértéket nem kapunk, mert — mint már említettük — minden jelentékenyebb terményünk kivitelre levén szorulva, Ausztriában is — a fennálló vámok daczára — csak a világpiaczi árak szerint adhatók el.

Ausztriával való áruforgalmunk fentebb kimutatott mintegy 50 millió frtnyi deficitjét, valamint a közös vámok által megdrágított osztrák iparcikkeknel mutatkozó mintegy 50—60 millió frtnyi veszteségünket legkevesbbé sem enyhíti és egyáltalában nem pótolja — más gazdagabb országok módjára — hazánk pénzforgalmi mérlege; sőt ellenkezőleg pénzforgalmunk mérlege is rendkívül súlyosítja közgazdasági helyzetünket. Ezt a statisztika nem mutatja ugyan ki, de néhány adatból könnyen megbecsülhető. Fizetünk ugyanis Ausztriának állam-

adóssági járulékképen évenként 30 millió forintot, ami ránk nézve teljesen elvész. Fizetünk továbbá saját államadósságunk kamatai, valamint az átvett vasutak kamatai fejében mintegy 110 millió forintot, melynek nagy része kimegy; ugyanez áll a közös-
ügyi költségekre és az udvartartási költségekre nézve, melyek együttvéve mintegy 30 milliót képeznek. De ezeken kívül a hazai vasutak, bankok és más vállalatok jövedelmei, valamint magánosoknak külföldi (leginkább osztrák) adósságai után járó kamatok révén is temérdek milliók özönlenek ki, úgy hogy a posta múlt évi forgalma szerint csak postautalványokban 81 millió forinttal több ment ki, mint ami bejött. Mindent összevéve tehát nem tulozunk, ha a Magyarországból évenként kimenő pénzösszeget 200 millió forintra tesszük.

Igaz, hogy ez nem közvetlen eredménye a vámszövetségnek, de mégis — ha ezt a nagy vérátömlesztést megfelelő vámpolitikával ellensúlyozni nem fogjuk, ez Magyarországnak elébb-utóbb oly foku meggyengülését fogja eredményezni, hogy a dualismust, — mely a dolog természete szerint csak legalább megközelítő erejű felek közt érvényesülhet — az írott törvény daczára fentartani képesek nem leszünk, s a gazdasági válságból a legnagyobb politikai válságba fogunk jutni.

A vámszövetségnek ezt a megdöbbentő és hazánk egész jövőjét veszélyeztető visszasságát egyesületünk már egy negyedszázad előtt felfedezte. De akkor ez a veszteség még sokkal csekélyebb volt, mint mai nap; úgy hogy időközben évenkénti megkárosodásunk — részben az ipari védvámok felemelése, részben fogyasztásunk természetszerinti növekedése folytán körülbelül megkétszereződött.

A közgazdasági fejlődés szempontjából azonban az elsoroltakon kívül még egy más igen lényeges b) **Közgazdasági politika**
hajjal állunk szemben. Köztudomású ugyanis, hogy **hiánya.**

minden állam, mely létfenntartása és fejlődése tekintében saját erejére van utalva, a viszonyainak megfelelő helyes közgazdasági politikát nem nélkülözheti. A közgazdasági politikának pedig leghatalmasabb és legnélkülözhetlenebb eszközét a vámpolitikai intézkedések képezik. A jelenlegi szövetség értelmében azonban a vámpolitikai intézkedések joga a magyar állam kezéből egészen ki van véve; és ezáltal a magyar állam nemcsak vámjövendelmét veszíti el, hanem a beltermelésnek vámok általi megvédését sem eszközölheti. — A vámvédelem pedig különösen a kezdő és fejlesztendő iparra nézve ugyszólván életkérdés. Nincs a világon egyetlenegy ipari állam sem, mely iparának fejlesztését más uton elérte volna, mint a vámvédelem által. Ezt a nélkülözhetlen eszköz — vámszövetségi reformunk 1878-iki meghiusulása után — más pótszerekkel igyekeztünk ugyan helyettesíteni (közszállítások, állami kedvezmények, vasuti iparfejlesztő politika sat.), és ez intézkedéseknek volt is bizonyos örvendetes hatása, de csak azokra az iparágakra nézve, melyek emez állami kedvezményekbe bevonhatók voltak, azonban az ipar nagy zöme és különösen a ránk nézve legéletbevágóbb iparágak, különösen a szövőfonóipar (melyből mintegy 200 milliónyi behozatalra vagyunk utalva) még emez állami kedvezmények mellett sem tudtak boldogulni.

Ennek a bajnak orvoslása is tehát mulhatlanul szükséges.

Vámügyi Az imént megjelölt sarkalatos bajoknak azonban
bajaink kö- még számos oly következményei vannak, melyek
vetkez- állami életünk egész jövőjét veszélyeztethetik.
ményei : Minden állam — köztudomás szerint — egy élő
 organizmus. Ez élő organizmusban a vagyonosodás

ugyanazt a szerepet játszsza, mint például a növényeknél az életnedv vagy az állatoknál a vér; a védelemre hivatott vámintézkedési jog (vámhatár) pedig azonos természetű a növények vagy állatok külső burokjával, a fák héjával vagy az állatok bőrével. Ebből könnyen megérthető, milyen hatást gyakorol az állami életre, ha az életnedv folytonosan elvonatik, és ha vámintézkedési jogok nélkül a romboló külső hatások ellen nem védekezhetik.

A fentebb kimutatott megkárosodás és a védekezés hiánya nemcsak pénzügyi veszteséget jelent, hanem államéletünk egész organizmusát végzetes betegségekkel támadja meg. — Mindazok a bajok, melyek államunk megifjudása és buzgó fejlődése daczára — akár a közgazdaság, akár a társadalmi és az erkölcsi élet terén napról napra feltünőbben jelentkeznek, legnagyobb-részt mindeme megkárosodásnak vagy mondjuk vérvesztésnek és a védelemhiánynak tudható be.

E bajoknak részletes fejtegetésébe nem bocsátkozhatunk, de néhány szóval azokat mégis jeleznünk kell.

Az indirekt adóknál való veszteségünk **Pénzügyi közime-
retű. De a védvámok által megdrágított ipar-
cikkék révén Ausztriának fizetett prémium — fogyasztó bajok.
közönségünkre nézve szintén indirekt adó jelle-
gével bír, mert állami intézkedések követ-
keztében fizeti azt a fogyasztóközönség, a nélkül,
hogy a legtöbb embernek erről tudomása is volna.
Ez tehát rejtett adó, mely nem Magyarország,
hanem Ausztria javára esik.**

Az indirekt adóknál való veszteség és kü-**Adóulterhe-
lönösen ez a rejtett és az államkincstárra és és ver-
nézve elveszett adó, — melyek együttvéve senyképte-
most már évenként mintegy 60—70 millió forintot lenség.
tesznek — mindenek előtt pénzügyi helyze-
tünket döntötték alig orvosolható válságba. Állami**

pénzügyünk e kettős veszteség folytán mintegy két évtizeden át óriás deficitekkel dolgozott és az adósnak oly halmazát háritotta a nemzet nyakára, melyektől számos évtizeden át sem fogunk tudni szabadulni. Az utolsó időben sikerült ugyan a deficitet elenyésztetni, de ez csak a nemzetnek oly rendkívüli megterhelésével volt elérhető, minőt az egész világon aránylag egyetlenegy rendszeres államban sem találunk. Az elveszett temérdek milliányi indirekt és rejtett adót ugyanis más adókkal kellett pótolnia; vagy más szóval az adókat meg kellett kétszerezni. Ez a termelés minden ágát versenyképtelenebbé tette. A termelőre sulyosodó minden adó ugyanis — köztudomás szerint — a termelést drágábbá teszi; a drágább termelés pedig a vele versenyző olcsóbb termeléssel szemben meg nem állhat. Miután pedig iparunk a sokkal hatalmasabb osztrák iparral, mezőgazdaságunk pedig az egész világ mezőgazdaságával kénytelen versenyezni, ez a körülmény oly helyzetbe sodort bennünket, mely egész közgazdaságunkat végzetes válságnak teszi ki.

Mezőgazdasági válság. A mezőgazdaság terén ez a válság most már komolyan jelentkezik; és ha ez a baj gyorsan orvosolva nem lesz, mezőgazdaságunk végelpusztulásnak lesz kitéve.

Hogy ez a betegség már előbb nem ütött ki, az annak tulajdonítandó, hogy régebben még sok használatlan és értéktelen földterületünk volt, mely időközben felhasználtatott és értékessé tétetett, továbbá annak, hogy az utolsó három évtizedben hazánk a föld kihasználását számos üdvös intézménnyel, nevezetesen a vasutak kiépítésével, az ipar fejlesztésével, a hitel megkönnyébbítésével stb. erélyesen előmozdította és ezáltal új életet oltott mezőgazdaságunkba. De az ifju — ugyszólván szüztalaju — mezőgazdaság mégis a jelzett viszonyoknál fogva eddig is

egészségtelen irányban haladt, mert az intenzív és sokoldalú termelés helyett egészen az egyoldalú szemtermelésre vetette magát, és épen ezáltal jutott abba az ingoványos helyzetbe, hogy a világszerte olcsóbban termelt gabona romboló versenyével szemben egész védtelenül áll. De ez ingoványból, melyet a tengerentuli áramlat mindinkább süppedékké tesz, mezőgazdaságunk — a jelenlegi viszonyok közt — midőn a válságos betegség komolyan kiütött — alig bontakozhatik ki; mert az intenzív gazdaság meghonosítása erőteljes fejlődés, kellő jövedelmezőség illetőleg a helyi fogyasztóképesség, valamint megtakarított tőke nélkül nem is képzelhető. Lehetnek ugyan egyesek, a kik az intenzív gazdaságot kölcsönvett tőkével meghonosítják; de ez is veszélyes állapot, mert abba a helyzetbe juthatunk, mint Németország némely vidékei, a hol a földnek adóssággal való túlterhelése az illető földbirtokosok jövőjét örökre tönkre tette.

De ez a mezőgazdasági válság természetszerűleg az iparra is kihatott, és ezt is válságnak teszi ki. Ez az ipari válság — a kereskedelmi és iparkamarák egyhangú jelentése szerint — már most is komoran mutatkozik, különösen a vidéki kézműiparnál; de előrelátható, hogy ha a baj gyökeresen orvosolva nem lesz, ez mindig nagyobb mérvet fog ölteni.

Különben a mi az ipart illeti, ennek helyzete még sokkal rosszabb, mint a mezőgazdaságé, mert tulajdonképen iparunk alig van. Pedig Magyarországnak majdnem kétharmad része (az egész felvidék, egész Erdély, a Dunántuli vidék nagy része és Horvátország, de a magyar síkságnak városai is) mindenkifelett az iparra van hivatva. Évszázadokkal ezelőtt Magyarország abban a helyzetben volt, hogy ipari szükségletét majdnem teljesen önmaga volt képes fedezni, nagyrészt ugyan ugynevezett házi ipara által, de a házi ipar mellett oly iparágakkal

Ipar tengő-
dése.

is birt, melyek egyrészt iparművészeti jellegüknél fogva, másrészt kiváló jelességüknél fogva bármely más kulturállam iparával versenyezhettek, sőt még világforgalmi jelentőséggel is birtak. Ha tehát iparunk fejlődése mesterségesen el nem nyomtatott volna, — részben a hazánk területén található kiváló ipari anyagok, részben népességünk kiváló munkaképességénél fogva — iparunknak ma már oly színvonalon kellene állani, mely Európa legelső rendű ipari államaival is kiállhatná a versenyt. És miután Magyarország majdnem kétharmada elsősorban iparra van hivatva, e vidékek népességének sokkal sűrűbbnek, vagyonosabbnak kellene lenni, mint a pusztán mezőgazdaságra utalt vidékeknek. Pedig éppen ezek az iparra hivatott vidékek az újabb időben egyáltalában nem fejlődtek, sőt ugyszólván elpusztultak és a lakosság nagyrésze kivándorolt. Ha iparunk a rendes fejlődés útján haladt volna, az iparral foglalkozó népességnek legalább egy-két millióval számosabbnak kellene lenni, ami megszámlálhatlan milliókkal növelte volna a nemzet vagyonosságát.

De hát — mint említettük — iparunk fejlődése mesterségesen elnyomatott. A negyvenesévekben a nemzet ébredeni kezdett, és e végzetes bajt felismervén minden értelmes és hazafias lélek hozzálátott ahhoz, hogy az ipart ismét megteremtsék. De ez csak rövid ideig tartó kísérlet volt, melyre ismét mint egy negyedszázados hanyatlás következett. Az utolsó két évtizedben az ország mindent elkövetett az ipar fejlesztésére, és nem is tagadható, hogy ennek némi eredménye volt. De valamint mezőgazdaságunk egészen egyoldalú, tehát egészségtelen irányban halad, úgy iparunk fejlődése is csak egyoldalú, tehát szintén egészségtelen irányu volt. A helyett, hogy az iparra hivatott vidékek rendszeres egyenletes fejlődésnek indultak volna, iparunk jóformán csak a fővárosba koncentráldott, és nem az ipar összesége,

hanem csak azok az iparágak indultak jelentékenyebb fejlődésnek, melyek vagy az állami szükségletek fedezésére voltak hivatva, vagy a helyhez kötöttség jellegénél fogva az általános világversenynek és különösen az osztrák ipar versenyének kevésbé voltak kitéve. Ez utóbbiak sorába különösen az építkezéssel kapcsolatos iparágak tartoznak. Mióta a magyar állam bizonyos önállóságot nyert, a magyar állam központja, a székes főváros, erős vonzást gyakorolt a lakosság ideözönlésére. Az építkezés tehát itt erős haladásnak indult, és ez adott munkát, keresetet az ipar azon ágainak, melyek ezzel összefüggésben vannak. E kereset természetesen a többi lokális jellegű iparágakat is előmozdította. Egyes vidéki városokban is mutatkozott némi koncentráció és haladás, és ezt a mezőgazdaságnak eddigi kielégítő jövedelmezősége is előmozdította. A külföldi illetőleg osztrák versenynek kitett iparágak azonban nagyrészt elpusztultak, és csak oly helyeken sikerült némi haladást mesterségesen előidézni, ahol a fejlődésnek különös kedvező talaja volt.

Merő illúzió tehát, ha azt hisszük, hogy iparunk ^{Az iparhiány} fejlődése rendszeres és hogy a jelenlegi viszonyok ^{következő} között ez állandó és hivatásának megfelelő előme- ^{ményei.} netelt fog tenni. Az eddigi fejlődés általában csak államunk megifjodásának köszönhető vagy — hasonlattal élve — annak a körülménynek, hogy iparunknak — épügy mint mezőgazdaságunknak — szűz talaja volt. De ez örökké nem tarthat: a szűz talaj és kimerül, ha rendszeres művelés által kellő tápanyagot nem kap. Ilyen tápanyagot pedig csak az általános közgazdasági gyarapodás és a népesség jó léte szolgáltat, amelyet pedig ép az adózási túlterhelés és ráadásul az Ausztriának fizetett rejtett adó valamint a védelem hiánya lehetetlenné tesz.

De iparunknak rendkívüli megszorított volta igen káros hatással van ép a nép jólétére nézve is. Leg-

nagyobb termelési águnk ma a mezőgazdaság. Ha iparunk ezzel kellő arányban állott volna: az az egészségtelen irány — az egyoldalú szemtermelés — mely mezőgazdaságunkat válságba sodorta, soha be nem állott volna. Mezőgazdaságunk már a jelen század első felében is — az akkori rendkívüli primitív viszonyok daczára — sokkal több oldalú volt mint ma; az állattenyésztés, a mezőgazdasági ipar, és házi ipar és az ezekkel kapcsolatos mellék termelések aránylag sokkal terjedtebbek voltak mint ma. És ezek hanyatlását az ipar hiánya okozta. Ha iparunk mezőgazdaságunkkal arányba juthat, számos oly jövedelmező kereseti ág fejlődik ki mezőgazdaságunkban, melyeket az extensív tengerentúli államok versenye nem érint. De maga a gabonafelesleg is sokkal bővebb fogyasztást nyer, miáltal az értékesítés is könnyebbé és jutalmasabbá válik.

Az ipar hiánya azonban még más közgazdasági bajokat is előidéz. Köztudomású, hogy kereskedelmi mérlegünk és méginkább pénzforgalmunk mérlege Ausztriával szemben passív jelleggel bír. Ez lényegében azt jelenti, hogy ha hazánk látszólag gyarapodik is, de adósságai mindinkább növekednek. Hogy ez a passivitás csakugyan az ipar hiányának kifolyása, azt mindenkinek tudnia kell. Mert ha kellő iparunk volna, akkor termelvényeink feleslegét nem nyers alakban, a lehető legolcsóbb áron, hanem feldolgozva jóval magasabb áron értékesítenők és ezáltal ugy-
szólván kétszeres árt nyernénk.

A tulterhe- Még számos más bajt is elsorolhatnánk, melyek
lésből eredő az ipar fejletlenségéből erednek; de mivel tulmессze
egyéb beteg-menni nem akarunk, vissza kell térnünk azokra a
ségek. következményekre, melyeket a fentebb jellemzett
tulterhelés más irányban előidéz.

Ez a tulterhelés nemcsak a közgazdasági hanem a társadalmi és erkölcsi élet terén

is a legveszélyesebb romboló hatást idézi elő. Az a harcz és háboru, mely a munkások és munkaadók közt mindinkább kiélesedik, és mely igazi pusztító forradalmat helyez kilátásba, szintén a tulterhelésre vezethető vissza. Az adótulterhelés által minden termelés, tehát minden szükséglet fedezése is (lakás, élelem ruházat stb.) meg van drágítva. A munkás tehát helyzetével megelégedve nincs és bérfelemelést követel; a munkaadó ellenben épen ugyanabban a siralmas helyzetben van, sőt a termelés drágaságánál és a hatalmasabb versenynél fogva e követeléseknek eleget tenni nem képes, és ezért mindkét félre nézve végzetes harczok keletkeznek. Igaz, hogy ebben az internacionális agitációnak is nagy része van, de ez hazánkra nézve annál veszedelmesebb, mert a külföldi államokban, honnan az agitáció ered, a munkaadók legnagyobb része védvámok által oly termelési prémiumot nyernek, mely megélhetésüket biztosítja, és a melynek egyrészét a munkás csakugyan jogosan követelheti. Nálunk ellenben vámvédelem semmi téren nincs, és a bérháboruk valóságos szélmalomharczok, melyek a proletariatus napról-napra fokozzák. De ezáltal a nemzeti önérzet, a hazafiság és erkölcsiség is napról-napra süllyed, és meglazulnak mindazok a kötelékek, melyek az állam megszilárdulásának és emelkedésének elengedhetlen tényezői.

De ugyanezt a hatást idéző elő az ugynevezett agrárszocializmus is, mely szintén a tulterhelésre és az ebből eredő egyoldalú extenzív gazdaságra, valamint a mezőgazdasági és háziipar elpusztulására vezethető vissza.

Vannak azonban még sokkal veszélyesebb bajok, melyek közvetve szintén a nemzet testének vérvesztéséből származnak. Ilyenek a nemzetiségi elégedetlenség és izgatás, — a társadalmi élet minden rétegét átható depraváció és korrup-

czió, mely még az állami élet legmagasabb hivatásu szerveibe is befészkelődhetik.

Mindezeket a bajokat gyökeresen orvosolni kell, ami magától érthetőleg másképp nem képzelhető, mintha a monarchia mindkét államának tulajdona teljes megóvást nyer. Erre nézve az 1867-iki kiegyezési alaptörvény (XII. törvény) a leghatározottabban az igazságosság elvét mondja ki, azonban a törvényben kontemplált szövetség megkötésénél ez az elv gyakorlatilag nem érvényesült.

Magyarország és Ausztria érdekelletéte. De még egy sokkal messzebb ható fontos ok is van, mely mezőgazdaságunk intenzív fejlődését és iparunk megerősödését és Ausztriával való egy színvonalra emelését követeli, s ez a monarchia két államának érdekazonossága.

A jelenlegi európai politikai viszonyok, de különösen északkeleti szomszédunknak Oroszországnak rohamosan növekedő hatalma mulhatlanul szükségessé teszi, hogy az évszázadok óta egy fejedelem alatt álló osztrák-magyar monarchia is a legszilárdabb egyetértés és összetartozandóság útján oly hatalmassá váljék, hogy netalán felmerülhető viszályok esetében eme nagyhatalommal szemben helyt állhasson. Ez az egyetértés, összetartás, megszilárdulás vagyis egy szóval az összeforradás csak akkor fog igazán valósulni, mihelyt e két állam érdekei azonosak lesznek. Mindaddig, míg a monarchia két államának érdeke egymással ellentétben áll, a baráti viszony rendes körülmények között fenttartható ugyan, sőt a magyar nemzet annak fentartására minden lehetőséget megtenni kész; de ha előre nem látható világkatasztrófák megzavarják a rendes viszonyokat és ha aztán az ellentétes érdekek a két államot ellentétes irányba ragadják: a monarchia egysége végzetesen megrendülhet és hatalma szétforgácsolódhatik. Oda kell tehát törekedni mind Magyarországnak, mind

Ausztriának, hogy e két állam érdekei azonosítottassanak. A múltban Ausztriának és Magyarországnak érdekei homlokegyenes ellentétben állottak egymással, amennyiben Ausztria, mint fejlett kulturállam, mindennekfelett az ipar fejlesztésére fektetett súlyt, holott elhanyagolt hazánk — a közgazdasági fejlődés igen alacsony fokán állva — csupán mezőgazdasággal foglalkozott és ennél fogva ugyyszólván kizárólag a mezőgazdasági érdekek érvényesítésére volt utalva. Az utolsó egy-két évtized alatt a viszonyok lényegesen megváltoztak. A legkedvezőtlenebb helyzet dacára Magyarország közgazdasága — a fentebb előadott okoknál fogva — fejlődésnek indult és lépésről lépésre közelebb jutott Ausztria álláspontjához. Ezáltal Magyarország bebizonyította, hogy szintén hivatva van a nyugati kulturállamok színvonalára emelkedni. Nagyon megközelítette a határt; csak a legszükségesebb eszközök hiánya miatt nem érhetette el azt, hogy még gyorsabb lendülettel minél előbb a nyugati kulturállamok sorába beléphessen. Mihelyt Magyarország közgazdasági fejlődése egy színvonalra emelkedik Ausztriáéval, az érdekellettek azonnal megszűnnek; és akkor e két állam nem egymás ellen fog küzdeni, hanem egymással karöltve a külhatalmak ellen fog a versenyküzdelem terére lépni; és ez lesz a monarchia összeforradásának és régóta óhajtott új aerájának kiindulási pontja.

Az elmondottakban a jelenleg fennálló vámszö- A vámkér-
vetségnek csak leglényegesebb bajait kívántuk vázolni. és megol-
Vannak ugyan még más egyes specziális termelési dása.
ágakra vonatkozó kívánságok is, de ezek kevésbbé
lényegesek; és miután most a megújítandó vámszö-
vetség tárgyában csak elvi álláspontunkat akarjuk ki-
fejtetni, e részletes bajokra nem akarunk kiterjeszkedni.
A pénzrendszer és jegybank ügyét sem kívánjuk ez
alkalommal előterjesztésünkbe belevonni, mert ezek

az Ausztriával való kiegyezés megújításának egészen önálló tárgyát képezik. Áttérhetünk tehát azon módozatokra, a melyek által az említett bajokat alaposan orvosolni lehet.

Az 1867-iki kiegyezés alapelvei. E tekintetben magától érthetőleg csak az 1867-iki kiegyezés alaptörvényének (XII. tcz.) rendelkezéséből indulhatunk ki. E törvényben határozottan ki van mondva, hogy miután a monarchia két állama között «az érdekeknek kölcsönös érintkezései fontosak és számosak:» a két állam közt «időnkint vám és kereskedelmi szövetség köttessék». — E szövetség megkötésének azonban a törvény határozománya szerint kölcsönös alku által kell történni «oly módon, mint két egymástól jogilag független ország hasonló egyezkedései történnek». Kimondja továbbá e törvény, hogy lehetőleg megegyezés történjék az indirekt adókra (mindkét állam megkárosításának kizárásával), továbbá a vasutak, a pénzrendszer és a quota megállapítása tekintetében. De nem szabad felejtünk azt sem a mit az említett alaptörvény 68. §-a kijelent: «Magában értetődik, hogy ha és a mennyiben a fentebbi 58—67 §§-ban elsorolt tárgyak felett az egyezkedés nem sikerülne: az ország törvényes intézkedési jogát magának fentartja s minden jogai e részben is sértetlenek maradnak».

Ezekből az alapelvekből kell kiindulnunk.

Azon kell törekednünk, hogy a vámszövetség a monarchia két állama között igazságos és méltányos alapon létre jöjjön. De miután mint láttuk — az eddigi szövetségi szerződésbe — tájékozatlanságunk folytán — oly hibák csusztak be, melyek hazánkra nézve óriás veszteségeket idéztek elő és ezáltal a monarchia létalapját is megrendithetik, e hibákat mindenestre ki kell küszöbölni. E végből vissza kell térnünk a monarchia létalapját képező kiegyezési törvény ama határozományaához, mely kimondja, hogy a szövetségnek kölcsönös alku által ép oly mó-

don kell létrejönnie, mint két egymástól jogilag független ország közt.

Az ily alkudozás lehetősége szempontjából tehát a most fennálló szövetséget — a rendes határidőn belül — okvetlenül fel kell mondani.

Ezután lehet csak az alku komolyan és igazságosan megindítani; de az alku végleges befejezése előtt arról a jogról sem szabad előzetesen lemondanunk, amit a fentebb idézett 68. § kimond.

Mindazok az ügyek, amelyekre nézve egyetértésre juthatunk, a megkötendő szövetségi szerződésbe felveendők lesznek; azokra nézve ellenben, a melyekre inézve az egyezkedés nem sikerül, a két félnek önálló intézkedési joga érintetlenül fenmarad.

A jelenlegi szövetségi szerződés intézkedéseinek legnagyobb része a monarchia mindkét államára nézve helyesen bevált, ennél fogva tehát azok az intézkedések fentartandók. A főszólyt arra kell fektetni, a mit az 1867-iki kiegyezési törvény is kimond, hogy a monarchia két államának tulajdona jogtalanul meg ne károsittasék. És miután — mint láttuk — Magyarország főleg az indirekt adóknál, valamint a közös vám által megdrágított osztrák iparczikkeknél van megdöbbentő módon megkárosítva, mindenek felett ezt a két ügyet kell igazságos alkudozás tárgyává tenni.

Ami az indirekt adókat illeti, itt — mint láttuk — három elengedhetlen követelmény merült fel, melyeket elejteni már csak azért sem lehet, mert a szövetségnek tízévi megkötése alatt — mezőgazdasági helyzetünk világválságos állapotánál fogva — oly helyzetbe juthat, hogy az illető mezőgazdasági iparágak egészen tönkre mehetnek, és ezáltal veszteségünk még nagyobb mérvet ölthet.

Az első követelmény: hogy a monarchia két államának tulajdona egymással szemben lelkiismeretesen megóvassék. Miután az itt szóban forgó köz-

vetett adók fogyasztási adók, ez adók az utolsó krajczárig a fogyasztási terület részére biztosítottassanak, vagy más szóval amit Ausztria fogyaszt, annak adója az utolsó krajczárig Ausztriáé legyen, és viszont amit Magyarország fogyaszt, annak adója Magyarország javára essék.

A második követelmény — a mi az igazság alapján szintén magától értetődik — az, hogy a kivitt cikkeknek való adóvisszatérítés vagy adóleírás mindig azon állam terhére történjék, amely államból az illető cikk kivitetett, illetőleg amely államban az illető cikk termeltetett és amely állam az illető adót beszedte.

A harmadik követelmény, amely a Magyarország mezőgazdaságát sújtó válságnál fogva ugyszólván életkérdést képez, — abban áll, hogy eme legnagyobb hivatásu mezőgazdasági iparágak fejlesztése semmi áron ne béníttassék meg oly adóügyi intézkedések által, melyek hazai viszonyainkra nem illenek, vagyis más szóval, hogy a szesz, cukor és söradóira vonatkozó adótörvények az önálló intézkedési jog életbeléptetésével viszonyainkhoz alkalmazkodhassanak, és ez iparágaknak nem hanyatlását, hanem erőteljes fejlődését idézzék elő.

A mi a közös vámok által megdrágított áruk után a fogyasztó részéről a termelő javára fizetett rejtett adót vagyis prémiumot illeti, — itt két — az előbbieknél még sokkal fontosabb követelménnyel állunk szemben.

Az egyik körülbelül azonos az indirekt adóknál megemlített első követelménnyel, hogy tudniillik a monarchia két államának tulajdona egymással szemben pontosan megóvassék; azaz hogy a védvámok által előidézett ártóbblet vagyis termelési prémium azon állam javára essék, amely állam területén az illető cikk megvételét, illetőleg elfogyasztatott, vagyis más szóval ahol eme prémiumot megfizették.

Ez a szabály a két állam tulajdonának megóvása tekintetében oly elengedhetlen követelmény, mint a fogyasztási adónak az illető fogyasztási terület részére való biztosítása. De Magyarország részéről annyival fontosabb, mivel a mostani indirekt adóvesztéségnél ugyyszólván huszszorosan nagyobb értéket képez.

A másik követelmény, hogy Magyarország — a hazai ipar fejlesztése szempontjából — a közgazdasági politika leghatályosabb eszközét, a vámügyi intézkedések és különösen a vámvédelem jogát érvényesíthesse.

Mindezen követelményeknek megvalósítására csak egy raczionális mód képzelhető, t. i. a monarchia két állama területének fogyasztási illetőleg vámvonal általi elkülönítése. Megoldási mód.

De magától értetik, hogy az elkülönítés a monarchia két állama közötti szövetséges viszony megbontását nem vonhatja maga után, sőt ellenkezőleg, amennyiben ez intézkedés a két állam tulajdonának és jogainak igazságos megóvását idézné elő, — az eddigi mindkét részéről hangoztatott elégségtelenség teljesen megszűnne és a két állam közötti összetartozandóság mindinkább megszilárdulna.

Magától értetődik az is, hogy az eddigi szövetségnek mindazon intézkedései, melyek eddig is hasznosaknak bizonyultak, nevezetesen a külfölddel kötendő szerződések együttes és egyetértő megkötése, a két állam területén lakó polgárok kereskedelmi és iparüzemi jogainak azonosítása, a forgalmi eszközök azonos jogu igénybe vétele, és az ugynevezett «legnagyobb kedvezmények» joga stb. teljes érvényben maradjanak.

Sőt ami a «legnagyobb kedvezményeket» illeti: miután a monarchia két állama között politikai és egyéb közérdekű kapcsolatok vannak és mindkét államnak érdekében áll, hogy testvérállama minél inkább fejlődjék, gyarapodjék és ezáltal a monarchia összhatalmát fokozza, a két állam egymásnak még sokkal

messzebb menő előnyöket nyújthatna, mint bármely idegen államnak. Ki lehetne ugyanis a vámszövetségben mondani, hogy az idegen államokkal szemben felállított közös vámok a monarchia két állama között tetemesen, esetleg felényire leszállítandók volnának.

Ilyen alakban a monarchia két állama közötti vámszövetség biztos és megingathatlan alapot nyerne, és az idegen államokkal szemben a monarchia — a vámvonallal felállítására — egységes jelleggel birna.

Aggodalmak Amint mondtuk, nézetünk szerint ez az egyetlen raczionális mód, mely által az eddigi szövetség eloszlása, révén ránk háruló életveszélyes bajokat orvosolni lehet. De miután lehetnek oly egyének is, akikben ez a gyökeres orvoslás aggodalmat kelthet, szükségesnek látjuk ez aggodalmak okait némileg megvizsgálni.

Hogy a jelzett bajokból hazánkra háruló rengeteg vagyonszerveség mily káros hatással van pénzügyi, közgazdasági, társadalmi és erkölcsi szempontból, azt már fentebb kifejtettük, valamint kifejtettük azt is, hogy a monarchia egészséges, fejlődése és megszilárdulása szempontjából e bajokat mindenáron orvosolni kell. Egyes bajokat lehetne ugyan más uton is orvosolni, így nevezetesen az indirekt adóknak a fogyasztó terület részére való biztosítását a termelés és forgalom szigorú ellenőrzése mellett bizonyos felszámolási rendszer útján lehetne ugyan némileg keresztül vinni; de ez temérdek ellenőrzést zaklatást és ennek révén temérdek munkát és költséget igényelne és mégsem vezetne egészen megbízható eredményre. Azonban az indirekt adóknál felemlített harmadik követelmény, hogy t. i. ama legfontosabb mezőgazdasági ágazatok az adótörvényeknek a hazai viszonyokhoz való alkalmazkodása útján erélyes fejlődésnek indíttassanak, fogyasztási zárvonallal nélkül egyáltalában nem érvényesülhetnek. Ha pedig a határvonallal nélkül ez iparágakra

vonatkozó adótörvények Ausztriában és Magyarországon egymástól eltérők lennének (ami magától érthetőleg a viszonyok különbözőségénél fogva elkerülhetlen), oly zürzavarok és vizsályok keletkeznének, melyek mindkét államot rendkívül megkárosítanák.

Ami a védvámok által megdrágított czikkeknél való veszteségünket illeti, ennek kiküszöbölésére a javasolt módon kívül még csak két más mód képzelhető. Az egyik az lehetne, ha az összes védvámok teljesen eltöröltetnének. Ezáltal fogyasztóink igenis világpiaczi áron vehetnék a szükségelt iparcikkeket. Ez azonban a jelenlegi viszonyok között, midőn a monarchia mindkét állama más kedvezőbb helyzetű és kisebb adókkal terhelt államokkal szemben a termelés drágább voltánál fogva a teljes szabad versenyt ki nem állhatja: valóságos képtelenség lenne. Ausztria egész ipara elpusztulna, és ezáltal Magyarország is a vételképeség rendkívüli hanyatlásánál fogva óriási kárt szenvedne; sőt a magyar ipar sem állhatna fenn és ez is pusztulásnak indulna. De emellett a közös vámjövedelem is rendkívül megcsökkenne, ami a monarchia mindkét államának pénzügyi helyzetét ismét az elenyészethetetlen deficitbe sodorná. Ez a megoldási mód tehát egyelőre szóba sem jöhet.

Még egy más mód is képzelhető; ha t. i. a monarchia két államának vámterülete nem különíttetnék ugyan el, de mégis egy ugynevezett fogyasztási határvonal állíttatnék fel, mely a behozott és kivitt czikkeket pontosan ellenőrizné, és az így nyert adatok alapján a monarchia két állama között a kérdéses termelési premium tekintetében évről-évre elszámolás történnék. Gyakorlatilag azonban ez sem lenne keresztül vihető, mert minden egyes cikkre nézve ki kellene számítani, hogy a vám érvényesült-e és mennyiben. Ennek kiszámítása azonban majdnem lehetetlen. De azonkívül miképpen szedhetné be

Ausztria ama 60 millió sőt esetleg még nagyobb összeget, hogy azt Magyarországnak megtérítse? Ez a rendszer különben oly vizsályokat keltene, mely a két testvérállamot halálos gyűlöletre izgatná.

Más mód ezeken kívül nem képzelhető. Nem marad tehát egyéb hátra, mint a két állam tulajdonának, jövedelmének és jogának határvonal általi elkülönítése; és a két félnek a legnagyobb kedvezmények fentartásával, valamint méltányos előnyök nyújtása általi szövetségnek megkötése.

Mezőgazda-
ság.

Több oldalról az az aggodalom is hangoztatott, hogy a javasolt határvonal felállítása mezőgazdaságunkra nézve káros hatással lehetne, amennyiben Ausztria piacát elvesztenők. Ez a felfogás a legnagyobb tájékozatlanságnak kifolyása. Még ha osztrák részről el sem fogadtatnék az a javaslat, hogy a monarchia két testvérállama a külföldi vámokkal szemben jelentékenyen alacsonyabb esetleg felényi vámot szedjen: Ausztria-Magyarország terményeire, például a buzára, csak az általános tarifának vámjait vethetné ki. Miután pedig Ausztria e termények, nevezetesen a buza tekintetében behozatalra szorul, a kivetett vámok teljesen érvényesülnének, azaz a buza ára a vámmal megdrágított áron volna csak megvehető. A magyar termelőnek jutó ár tehát egy krajczárral sem lenne kevesebb. Kézzel fogható példát mutat erre nézve például Németország vagy Olaszország, a hol a buzaárak a teljes vámösszeggel drágábbak, mint Ausztriában. De megjegyzendő, hogy mind Németország mind Olaszország mint tengeremléki államok olcsóbb szállítással juthatnak a világpiaczi árakat meghatározó tengerentuli államok terményeihez s ezért a világpiaczi árak (a vám leszámításával) Ausztriában aránylag magasabbak lennének, mint Németországban és Olaszországban.

De attól is tartanak sokan, hogy Ausztria a külföldi államok vámjait esetleg leszállítaná, velünk szemben azonban — esetleg bosszúból — retorziókra vetné magát. Ez az 1867. XII. kiegyezési törvény 8. §-a szerint teljes lehetetlenség. E törvényben ugyanis ki van mondva, hogy a birodalom diplomatikai és kereskedelmi képviseltetése a külföld irányában és nemzetközi szerződések tekintetében fölmerülhető intézkedések, mind két fél miniszteriumával egyetértésben és azok beleegyezése mellett a közös külügy-miniszter teendői közé tartoznak. A nemzetközi szerződéseket mindenik miniszterium saját törvényhozással közli, — ami magától érthetőleg azt vonja maga után, hogy mindkét törvényhozás a szerződéseket tárgyalja és elfogadás esetében törvénnyé emeli.

Ezáltal teljesen ki van zárva, hogy Ausztria — Magyarország beleegyezése nélkül — külállamokkal oly szerződést köthessen, mely bármely külállamnak nagyobb kedvezményt adna mint nekünk. De másfelül miután az 1867-iki kiegyezési alaptörvényben határozottan ki van mondva, hogy a két állam közt vám- és kereskedelmi szövetség kötéssé k, ez is teljesen kizárja azt, hogy retorziókról lehessen szó, mert minden vámszövetségnek legminimálisabb tartalma az ugynevezett „legnagyobb kedvezmény”. Különben is a szövetség (a 61. §. szerint), a két fél felelős miniszteriumának közös egyetértésével, a két országgyűlés beleegyezésével és Ő Felsége szentesítésével jön létre. Eszerint tehát a retorzionális intézkedések is csak felelős minisztereink, országgyűlésünk és Felséges királyunk beleegyezésével volnának létrehozhatók, ebbe pedig egyetlenegy tényező sem egyezhet bele.

Ennélfogva azok az aggodalmak, melyek az agrár érdekek ürügye alatt hangoztatnak (sajátságos, hogy éppen oly egyének hangoztatják, kik eddig az agráriz-

mus ellen küzdöttek), egészen alaptalanok, sőt ellenkezőleg ép az általunk javasolt megoldási mód a leghatályosabb eszköz a mezőgazdasági válság gyökeres orvoslására.

Magától értetik ugyanis, hogy a kimutatott veszteségeknek a magyar államkincstárba való terelésének az a célja, hogy ama mintegy 40 millió forintnyi (vagy ha Ausztria a monarchia két állama közötti vámnak leszállításába bele nem igyeznék, az eredeti mintegy 70 millió frtnyi) megnyert jövedelem egy raczionális adóreform létrehozatalára használtassék fel. Ez adóreformnak célja természetesen az legyen, hogy a termelést olcsóbbá tegye és ezáltal versenyképességünket fokozza. A földadó és ipari adó legalább felényire leszállítható lenne. E mellett a kettős fogyasztási adók (czukornál, sörnél) eltörlendők, valamint eltörlendő az az adó is (ugynevezett tőkekamat adó), mely az adósra áthárítatván, a hitelt és ezáltal a termelést is megdrágítja. De általában adórendszerünk ily módon nagyon egyszerűsíthető lesz és ezáltal az adókezelési költségek is tetemesen csökkennek, ami szintén jó nyereség. Szóval elháríttatik termelésünknek az adók általi túlterhelése, melynek rendkívüli káros hatásait már fentebb jeleztük. Ez által minden termelési ág de különösen a mezőgazdaság egészséges fejlődési alapot nyer, az indirekt adókra vonatkozó önálló törvényes intézkedések által a legsarkalatosabb mezőgazdasági iparágak gyors fejlődésnek indulnak, ami az intenzív gazdaság útját megnyitja és járhatóvá teszi. — De az ipar fejlődésénél fogva a mezőgazdasági termények fogyasztása is növekszik, és így minden eszköz meglesz arra, hogy a most már általánosan elfogadott raczionális mezőgazdasági program megvalósuljon.

Az ipar szempontjából a vámszövetségnek általunk javasolt mód szerinti megkötése ellen semmi kifogás nem emelhető; mert hisz az adótulterhelés megszűntével az ipar versenyképessége is nagyon fokozódni fog; de emellett a vámvédelmi intézkedések — habár ez Ausztriával szemben felényi lenne is mint a külfölddel szemben — nemcsak egyes speciális iparágakat, hanem az összipart lendületes fejlődésnek indítanák.

Ipar.

Vannak ugyan egyes iparágak, amelyek Ausztriában jelentékeny kelendőséggel bírnak, s melyekre nézve a vámvonat bizonyos aggodalmat okoz (ilyen elsősorban a malomipar), de ezekre nézve egészen úgy áll a dolog, mint mezőgazdasági terményeinkre nézve.

Ami végre a kereskedelmet illeti, nagy csodálkozásunkra azt tapasztaltuk, hogy a kereskedők egyrésze a vámterület elkülönítésétől nagyon fél, mert azt hiszik, hogy ebből vámháboru, óriás megrázkódtatások és válságok keletkezhetnének. Ez azonban — mint már kimutattuk — teljesen ki van zárva. Vannak azonban a dologba teljesen beavatott oly kereskedők is, akik a vámhatárvonal létesítését nagyon is kívánják, mert egészen tisztában vannak azzal, hogy ezáltal Magyarország kereskedelme, mely ma még nagyon alacsony fokon áll és önállósággal alig bír, azonnal fel fog emelkedni Ausztria és a többi nyugati kulturált államok színvonalára. Különben magától érthető, hogy ha Magyarország területe el van különítve, Magyarország összes kereskedelme, mely ma még nagyrészt osztrák kezekben van, kizárólag a magyar kereskedelem kezébe jut, és ezáltal annak jövedelmezőségét megkétszerezi.

Kereskedelem.
Iem.

Figyelembe kell azonban vennünk még egy körülményt, melyet bevezetésünkben is hangsúlyoztunk: Ausztriával való viszonyunkat, és az összmonarchia megerősödésének életfeltételeit.

Az összmonarchia
érdeke.

Tagadhatlan tény, hogy az általunk Ausztriának fizetett indirekt adóknak és a vám által meg-

drágított iparcikkek utáni prémiumoknak a magyar kincstárba terelése következtében Ausztria számos ingyen élvezett milliót elveszítene. De miután az osztrákok ez ingyen nyereségeket elismerni nem akarják, ezt a kérdést el is ejthetnék.

Egyébiránt — mint már mondtuk — bele lehetne abba is egyezni, hogy a monarchia két állama közt a vámok jelentékenyen esetleg felényire leszállíthatók volnának. Ez által Ausztria még mindég felét nyerne ama mintegy 60 milliónak, amelyeket eddig ingyen élvezett, vagyis más szóval Magyarország piacza az osztrák ipar számára a külfölddel szemben — a jelenlegi vámok felével — biztosítva lenne. Ez — nézetünk szerint — Ausztria iparát nemcsak hogy tönkre nem tenné (hisz a hetvenes években a közös vámok nagyjában nem voltak magasabbak és az osztrák ipar mégis erősen fejlődött) — hanem a túlzott védelem elejtésével egészségesebb alapra terelné. De emellett — az agrár vámok érvényesülése folytán — az elzüllésnek indult mezőgazdaság is új életerőt nyerne, s ezáltal a mezőgazdasággal foglalkozó lakosság, mely Ausztriában is túlnyomó mennyiségű (55.9% — holott a bányászat és iparral foglalkozók száma csak 25.7%) kedvezőbb helyzetbe jutna, ami az iparra nézve is nagy előnyöket nyújtana.

Pénzügyi szempontból is Ausztria körülbelül abba a kedvezőbb helyzetbe jutna, melyet Magyarországra nézve fentebb jeleztünk. A Magyarországból bevitt áruk nagyrésze vám alá esvén, Ausztria tetemes jövedelmet nyerne, ami a mostani, évek óta vajudó és szintén tulterhelő adórendszer helyes reformját tenné lehetővé, és ezáltal a termelés minden nemét, épügy mint nálunk, versenyképesebbé tenné.

Az általunk javasolt vámszövetségi rendszer tehát Ausztria szempontjában sem tekinthető aggodalmasnak, sőt egészségesebb fejlődésnek alapját képezné.

Nagyméltóságú miniszter ur! Miután az előadot-
takból kiderül, hogy a jelenlegi vámszövetségből
eredő rendkívüli veszteségek kiküszöbölése csak az
általunk javasolt módozat mellett érhető el, és e
módozat nemcsak iparunk, hanem mezőgazdaságunk
és kereskedelmünk és egyáltalában közgazdaságunk
fejlődésére nézve is igen üdvös hatást fog gyakorolni,
de másfelől testvérállamunknak Ausztriának meg-
rendülését is teljesen kizárja, sőt — a helyes esz-
közők alkalmazásával — ennek fellendülését is elő-
idézi: azon tiszteletteljes kérelemmel járulunk Nagy-
méltóságod elé, hogy az emlékiratban foglalt tényeket
és következményeket alapos megfontolás tárgyává
teván, e rendkívül fontos kérdés megoldását az álta-
lunk javasolt módon méltóztassék keresztül vinni.

Ennek keresztülvitele — szerény nézetünk sze-
rint — komoly akadályokba nem ütközhetik, ameny-
nyiben javaslataink az 1867-iki XII. törvénycikkben
foglalt kiegyezési törvény sarkalatos elveinek
szükségszerű következményei; — és Ausztria ész-
szerű felfogásáról bizton feltehető, hogy midőn azon
alternativa előtt áll, hogy az addig élvezett termelési
prémiumnak legalább felét (mintegy 30 millió forint)
jövőre is élvezhesse-e, vagy pedig e prémiumról az
utolsó krajczárig lemondjon: a rá nézve sokkal
kedvezőbb alternatívát fogja elfogadni.

De különben, ha Ausztria e kedvezményt el
nem fogadná is: ennek csak az lehet a követke-
zménye, hogy Magyarország az eddig vesztett prémium
egész összegét megnyeri.

Javaslatainkat Nagyméltóságod kegyes figyelmébe
ismételten ajánlva, maradtunk

Budapest, 1895. évi decz.

mély tisztelettel

Az országos iparegyesület.

